

Osmanlı Son Döneminde Bir Sancak Hapishanesinden Yansımalar: Birçok Yönüyle Malatya Merkez Hapishanesi

Reflections from a Sanjak Prison in the Late Ottoman Period: Malatya Central Prison with Its Many Dimensions

Danyal TEKDAL ^a

ÖZET	ABSTRACT
<p>Osmanlı Devleti'nin genelinde olduğu üzere Malatya'da da 1850-1860 yılları arasında hapishane olarak kullanılmak üzere bir yapı tahsis edilmiştir. Burada görev yapmak üzere jandarma, gardiyan, kâtip ve müdür gibi görevliler kısa sürede tayin edilerek hapishanenin işlerliği sağlanmıştır. Hapishane, hükümet konağının yakınında, kerpiçten tek katlı, alt döşemeleri büyük oranda çürümüş, rutubetli, havasız ve ışiksiz dört koğuştan oluşan bir yapıdır. Buranın fiziksel koşullarının kötü olması nedeniyle sıklıkla tamir görmesi gerekmiştir. Bu da çare olmayınca yeni bir hapishanenin inşası noktasında dönemin sonuna kadar yerelden talepler gelişmiştir. Ekonomik nedenlerden ötürü bu girişimler büyük oranda olumsuzlukla neticelenmiştir. Yaşanılan deprem, hastalık ve izdiham dolayısıyla başka yerlere taşınması söz konusu olmuş ise de netice alınamamıştır. Osmanlı Devleti'nin çıkardığı aflar ve hapishane reformlarına rağmen hapishane koşullarında ve mahpus sayısında önemli bir değişik meydana gelmemiştir. Kapasite üstü mahpus sayısı nedeniyle izdihamlar ve ekonomik sıkıntılar hapishanede eksik olmamıştır. Burada 150 ile 500 arasında mahpus kalmıştır. Fakat kapasite bu oranı karşılayamamıştır. Hapishane, söz konusu koşullarda yarım asrı geçen bir sürenin sonunda Cumhuriyet'e bu haliyle intikal etmiştir.</p>	<p>As in the whole of the Ottoman Empire, a building was allocated in Malatya to be used as a prison between 1850 and 1860. Officers such as gendarmerie, guards, clerks and directors were appointed to work here in a short time, and the functionality of the prison was ensured. The prison is a single-storey adobe building, close to the government office, consisting of four dormitories, the lower floors of which are largely rotten, damp, airless and unlighted. Due to the bad physical conditions of this place, it had to be repaired frequently. When this failed to be a solution, local demands developed for the construction of a new prison until the end of the period. Due to economic reasons, these initiatives have largely resulted in negativity. Although it was possible to move it to other places due to the earthquake, illness and stampede, no results could be obtained. Despite the amnesties and prison reforms issued by the Ottoman Empire, there was no significant change in prison conditions and the number of prisoners. Congestion and economic difficulties due to the overcapacity inmates were not lacking in the prison. Between 150 and 500 prisoners remained here. However, the capacity could not meet this rate. The prison was transferred to the Republic as it is, with the end of a period surrounding the said half-century.</p>
<p>Anahtar Kelimeler Osmanlı Devleti, Malatya, hapishane, mahkûm.</p>	<p>Keywords Ottoman Empire, Malatya, prison, prisoner.</p>

^a Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği. Email: danyal.tekdal@inonu.edu.tr
(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

1. Giriş

Yeryüzünde insanın yaşam hikâyesinin başlaması ile birlikte suç işleme ve bunun cezalandırılması gibi hususların -hem bu dünya hem de inanılan öteki dünya inancı için- genel itibarıyla var olduğu söylenebilir. Bu inanç ve uygulamanın, suça meyyal bir bireyin kontrolünü sağlama ve suçu önleme gibi bazı yararlı sonuçlara da vesile olduğu düşünülebilir. İşin bir boyutu insanın kendi iç dünyasındaki muhakeme ve muhasebeyi harekete geçirmek iken öteki boyutu fiilen işlenmiş suçlarla nasıl mücadele edileceği ile ilgili olmuştur. Bireyin bizzat işlemiş olduğu suçun cezalandırılması ve cezasını tamamladıktan sonra benzeri türden suçlara bir daha bulaşmaması, kamu düzeninin aldığı önlemlere ve bu kişileri nasıl ıslah ettiğine bağlıdır. İşlenmiş suçlarla bu boyutta mücadele yürütülürken öte taraftan önleyici tedbirlerin de buna paralel hayata geçirilmesi gerekmektedir. İdeal bir devlet idaresinin özelliklerinden birisi de toplumsal huzur ve güvenin sağlanması olduğu varsayıldığında, söz konusu suç ve ceza unsurlarının devlet iradesi ile kontrol edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Devlet, suça bulaşmış olan kişileri sadece cezalandırmak isteseydi yıllarca bunların barınma, besleme, sağlık ve güvenlik gibi maddi anlamda büyük maliyetler getirecek uygulamalarıyla uğraşmazdı. Onun yerine idam yahut uzuv kesmek gibi maliyeti daha düşük ve hızlı sonuçlanacak geleneksel yolları benimserdi. O halde suçluyu/zanlıyı hapisanede tutmaktan sadece ceza çektirmek umulmamaktadır. Bununla beraber daha da önemli bir husus olan buradaki insanların ıslah edilerek tekrar topluma kazandırılması amaçlanmıştır (Şen, 1986: 203). Bu beklentinin bir sonucu olarak hapisaneler, kurumsal bir kimlikle teşekkül etmiştir. Hapishanelerden, eski uygarlıklarda ceza verilmeye ya da infaz edilmeye kadar zanlının bekletilmesi amacıyla istifade edilmiştir. İslâm tarihine bakıldığında, benzer şekilde bir ceza çeşidi olarak değil de tedbir amaçlı bir süreliğine birilerinin daha önce belirlenmiş bazı yerlerde geçici olarak tutulması olarak icra edildiği görülmektedir (Bardakoğlu, 1997: 54, 55).

Osmanlı Devleti, ceza hukukunda İslâm'ın suç tasnifi ve buna uygun gördüğü cezaları dikkate almıştır. İslâm hukuku, suçları dört kategoride tasnif etmiştir. Bunlar, kısas, had, diyet ve tazir'dir. Kısas, işlenen suçun aynısı oranında verilen ceza; had, şeriatın hükmü gereği uygulanan ve değiştirilmesi mümkün olmayan ceza; diyet, suçtan olumsuz etkilenen kişinin yakınlarına tazminat olarak ödenen ceza ve son olarak tazir, hakkında İslâm hukukunda belirlenmiş bir ceza karşılığı olmayan suçlar için dövmek, malına el koymak, sürgün etmek ve hapsedmek şeklinde uygulanan cezadır (Demiryürek, 2019: 14). Osmanlı Devleti, şer'i ve örfi hukuku birlikte uygulamıştır. Padişah adına şer'i hukukun dışında örfi hukuk kapsamında tazir suçları için hapis cezasının uygulandığı ifade edilebilir. Mahbes olarak ifade bulmuş olan kapatılma eylemi için daha ziyade kale, tersane ve zindanlar kullanılmıştır. Bu kapsamda öne çıkmış Osmanlı zindanları Yedikule, Tersane ve Baba Cafer'dir (Şen, 2007: 6). Osmanlı Devleti'nde ceza çeşidi olarak kürek ve kalebentlik cezaları da uygulanmıştır. Yelkenle hareket ettirilen gemilerde ayaklarına pranga vurularak kürek çekmeye mahkûm edilme işi için verilen kürek cezası, buharlı gemilerin kullanımıyla fiilen sona ermiş ise de ceza çeşidi olarak verilmeye devam edilmiştir (İpşirli, 2016: 112-114). Kalebentlik ise bir suçlunun surlarla çevrili bir kaleden dışarıya çıkmamak üzere o yerleşim biriminde ikamete mecbur bırakılması olarak tanımlanmıştır (Devellioğlu, 2010, 556). Rodos ve Kıbrıs adaları ile Amasra, Bodrum ve Sinop Kaleleri Osmanlı'da kalebentlik cezası alanların en çok gönderildiği yerlerdi (Kuru, 2004: 13).

İlk örnekleri 16. yüzyılda Avrupa'da uygulanmaya başlanan hapis cezası, zamanla ABD ve diğer devletlerde de uygulanır olmuştur. Osmanlı Devleti gibi diğer devletler de Avrupa ile olan münasebetlerin gelişmesi sürecinde bir ceza çeşidi olarak hapis cezasını uygular hale gelmiştir.

Osmanlı Devleti'nin kanun önünde eşitlik, yargılamanın hızlandırılması ve cezalarda standartlaşma gibi uygulamaları hayata geçirmek amacıyla yürürlüğe koyduğu Tanzimat Fermanı (1839) hapishane uygulamasının başlangıcı olarak kabul edilmiştir (Öztürk, 2014: 55, 56, 67). Böylece Osmanlı Devleti'nde ilk cezaevleri açılmaya ve Anadolu'nun dört bir tarafına yayılmaya başlamıştır (Karadayı, 1985: 929). 1849 yılından itibaren yaygınlaşan Osmanlı hapishanelerinin ilk örnekleri krolonojik olarak aşağıda verilmiştir. Kendi binalarında açılmak suretiyle Nevşehir'de 1849, Suruç'ta 1852, Diyarbakır'da 1863, Vezirköprü'de 1870, Kozan'da 1875, Kars'ta 1880, Sinop'ta 1885, Kırklareli'de 1886, Kütahya'da 1888, Kastamonu'da 1889, Bafra'da 1893, Ordu'da 1897, Uşak'ta 1899, Erzurum'da 1900, Hınıs'ta 1905, Bilecik'te 1906, Üsküdar Paşa Kapısı'nda 1916 ve Zara'da 1919 senesinde hizmete başlamıştır. Bina kiralamak suretiyle de Manavgat'ta 1852, Şırnak'ta 1886, Alaçam'da 1890, Cide'de 1900, İpsala'da 1906, Kınık'ta 1907, Manyas'ta 1910 ve Çiçekdağ'da 1921 tarihinde hapishaneler açılmıştır (Demirbaş, 2005: 34). Böylece kurumsal bir yapı olarak hapishaneler, toplumsal yapının bir parçası ve suçun cezasının çekildiği bir merkez haline gelmiştir.

Osmanlı'daki gayrimüslimlerin yargılanması ve cezalandırılması süreciyle Avrupalı devlet yetkililerinin yakından ilgilenmeleri dolayısıyla hapishaneler, Osmanlı Devleti'nin gündemine gelmiştir. Bu konuda gerekli ıslahın yapılması için başta İstanbul olmak üzere birçok yerdeki hapishane incelenmiş ve yapılması gerekenler raporlaştırılmıştır. Bu çalışmaların bir neticesi olarak Osmanlı Devleti, 1855'te Meclis-i Tanzimat'ta bu konuyu gündeme almıştır. 1856'da Islahat Fermanı'nda adil yargılama ve cezalandırma ile insani koşullarda cezanın infazı gibi konular ile ilgili maddeler de ele alınmıştır. 1858'de Fransız Ceza Kanunu örnek alınarak "Cezâ-i Kanunnâme-i Hümayûn" düzenlenmiştir (Cin & Akgündüz, 1995: 337, 338). Buna göre suçlar ağırlığına göre cinayet, cünha ve kabahat olarak üç şekilde tasnif edilmiştir. Cinayet suçunun cezası idam, ömür boyu sürgün, memuriyetten kesin men, kalebentlik ve medeni hukuktan mahrumiyet; cünhanın cezası, bir haftadan fazla hapis, memuriyetten uzaklaştırma, geçici olarak sürgün edilme ve para cezası olarak karşılık bulurken en hafif cezalar ise kabahat kapsamına alınmıştır. Buna göre kabahat için kısa süreli hapis ve az miktarda para cezası ile kısa süreli yapılan meslekten men edilme cezaları uygun görülmüştür (Lügat, 1991: 54, 56, 181).

Hapishanelerle ilgi düzenlemeyi ihtiva eden 1859 tarihli "Muhakemât Nizamnâmesi" düzenlenmiştir (Parlakoğlu, 2018: 25). II. Abdülhamid döneminde yargılama, ceza ve hapis cezaları ile ilgili peşi sıra yeni düzenlemelere girişilmiştir. 1879'da sırasıyla "İlamat-ı Hukukiyenin Sûret-i İcrâsına Dair Kanun, Mehâkim-i Nizâmiye Teşkilâtı Kanunu, Usul-ı Muhakemât-ı Hukukiye Kanunu, Usul-ı Muhakemât-ı Cezaiye Kanunu ve Mukâvelât-ı Muharrirleri Nizamnâmesi" çıkarılmıştır (Demirel, 2005: 68, 69). 1880'da İtalya, Fransa ve İsviçre'deki hapishane kanunları dikkate alınarak "Memâlik-i Mahrûse-i Şahânede Bulunan Tevkifhâne ve Hapishânelerin İdâre-i Dâhiliyelerine Dair Nizamnâme Lâyihası" yayımlanmıştır. Layiha, 6 bölüm ve 97 maddeden müteşekkildir. Bu layihanın ilk bölümündeki maddelere göre her vilayet, sancak ve kaza merkezinde birer tevkifhane ve hapishane bulunacaktı. Tevkifhane, zanlılar/tutuklular için ve hapishane ise hükümlüler için olacaktı. Cünha suçundan dolayı üç aya kadar ceza alanlar kaza hapishanesinde, üç seneye kadar ceza alanlar sancak hapishanesinde ve üç sene ve üzerinde ceza alanlar ise vilayet merkezindeki hapishanelerde kalacaktı. Ayrıca beş yıldan fazla kürek cezası alanlar ise daha büyük olan genel hapishanelere aktarılacaktı. Kadınlar için de hapishanelerde/tevkifhanelerde ayrıca bir daire bulundurulacaktı. Layihanın diğer maddelerinde burada görev yapacak görevliler ve görevleri, mahpusların yiyecek, giyecek, hastane ve diğer işe hizmetleri, mahpusların çalıştırılmasının esasları, mahpusların uyacağı kurallar ve ibadetleri konu edinilmiştir (Bozkaya, 2004: 21; Parlakoğlu, 2018: 36). II. Abdülhamid döneminde 1880 tarihli

layihanın uygulanmasına çalışılmıştır. Hemen her vilayet, sancak ve kaza merkezine tevkifhane/hapishane açılmış ve gerekli düzenlemeler yapılmaya gayret edilmiştir. 1896'da Dâhiliye Nezâreti bünyesinde "Tesri-i Muamelat ve Islahat Komisyonu" kurulmuştur. Komisyon, 1908 yılına kadar görev yapmış olup, çalışma alanının önemli bir kısmını hapishane ıslahatı oluşturmuştur. Bu konuda devlet sathında açılmış hapishanelerin büyük bir kısmı denetlenmiş ve yapılması gerekenler raporlar şeklinde sunulmuştur. Öneriler bütçe engeline takılmış olsa da bu konuda iyimser gelişmelere de vesile olduğu ifade edilebilir. 1880 tarihli layihanın tam olarak resmîyet kazanması ancak 1917 yılında gerçekleşebilmiştir. Nizamname bazı değişikliklerle 1930 yılına kadar geçerliliğini sürdürmüştür (Yıldız, 2012: 382).

Hapishane ıslahatı, daha ziyade II. Meşrutiyet ile birlikte sistemli hale gelmiştir. 1909'da Zaptiye Nezâreti yerine Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti kurulmuştur. Aynı yıl devlet sathına yayılmış olan bütün hapishanelerin, tamir, inşaat ve ıslahı ile burada bulunanların yiyecek ve giyecek gereksinimini karşılamak ve görevli personelin maaşı ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek amacıyla önce Dâhiliye Nezâreti'ne bağlı "Hapishaneler İdaresi" kurulmuş daha sonra ismi "Mabâni-i Emiriyye ve Hapishaneler İdaresi Müdüriyeti" olarak değiştirilmiştir (Şen, 1986: 52, 53). 1909-1912 yılları arasında hapishaneler ile ilgili güncel verilerin çok yönlü olarak elde edilmesi adına vilayetlere gönderilen istatistik cetvellerinin titizlikle doldurulması istenmiştir. Bu kapsamda ilk defa hapishaneler ve burada kalanlarla ilgili çok geniş kapsamlı ve detaylı bilgiler ortaya çıkarılmıştır. Elde edilen bilgiler ışığında 1912'de kapsamlı bir ıslahat programı hayata geçirilmiştir. Balkan Savaşları nedeniyle bu çalışma kesintiye uğramıştır. Savaşların sona ermesini müteakip 1913'ün sonlarında vilayet ve sancaklara hapishaneler ile ilgili daha önce hazırlanmış matbu sorulardan müteşekkil sual varakaları gönderilerek bunların doldurulması istenmiştir. Kısa bir süre içerisinde varakalar hazırlanmış ve ilgili müdüriyete ulaştırılmıştır. Sual varakalarında bir önceki istatistik cetvellerinde bulunmayan hapishanenin fiziki ölçüsü, mahkûm başına düşen miktar gibi birçok konuda yeni bilgilere de ulaşılabilmektedir (Demiryürek, 2019: 26, 27). Islahat konusunda yapılan hazırlıklar, I. Dünya Savaşı'nın başlaması ile akamete uğramıştır (Sezer, 2021: 282). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e hapishaneler, sorunları ile birlikte intikal etmiştir. Yukarıda izah edildiği üzere, devlet sathına yayılmış hapishaneler ile ilgili yapılan düzenlemeler, doğal olarak Malatya sancağındaki hapishaneler için de geçerli olmuştur. Çalışmaya konu edinilen Malatya sancağı merkez hapishanesinin fiziksel koşullarından kapasitesine, mahkûmların suç dağılımından bakımlarına ve burada görevli kişilerin aldığı maaşlara kadar birçok konu hakkında –belgelerin el verdiği oranda– ulaşılan içerik sunulmuştur. Son dönemde yoğun olarak işlenen bir konu olan taşra hapishanelerinin Malatya ayağını ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışma, tablonun bir bütün olarak anlaşılmasına katkı sunacaktır. Aşağıda kendi içerisinde tasnif edilmiş konu başlıkları Malatya merkez hapishanesi örneğinde tek tek ele alınmıştır.

2. Malatya Merkez Hapishanesi

Malatya hapishanesinin daha burası kaza statüsündeyken 1853-54'lü yıllarda faaliyette olduğuna dair kayıtların olması, adı geçen hapishanenin bu tarihlerden önce açılmış olduğunu göstermektedir (BOA., MVL., 368/40). Bununla birlikte 1860'lı yıllarda kerpiç bir bina olarak o dönemdeki hükümet konağının güney batısında ve yakın zaman dilimi içerisinde Malatya Belediye binası ile Emlak Bankası arasındaki alana denk gelen yerde yeniden yapıldığı ve Gelincik suyunun aktığı bataklık bir zemin üzerinde, köhne, tek katlı, iki aralık ve dört büyük koğuştan oluştuğu kaydedilmiştir. Binanın Malatya'nın sancak olduğu 1870 yılından önceki bir tarihte yapıldığı resmi kayıtlar tarafından da teyit edilmiştir (BOA., DH. MB. HPS. M., 55/56; Işık, 1998: 726). 1872 tarihinde hapishane de kalan mahkûmların Malatya Mutasarrıfı Tayyar Paşa'ya tek katlı yeni bir

hapishanenin inşa olmasına vesile olduğu gerekçesiyle bir teşekkür yazısı göndermiş olmaları, bu tarihten hemen önce yeni bir hapishane binasının inşa olduğunu göstermektedir (BOA., ŞD., 1454/3).

2.1.Hapishanenin Fiziki Yapısı, Bakımı ve Yeniden Yapımına Dair Girişimler

Malatya merkez hapishanesinin fiziki koşulları, devamlı bir bakımı zorunlu kılmıştır (BOA., BEO., 1914/143515). Osmanlı Devleti'nin son döneminde kurumsal bir kimliğe dönüşmeye başlayan hapishanelerin bakımları ve gerektiğinde yeniden yapımına dair genellikle yerelden taleplerin itici güç olduğu görülmüştür. Bu çerçevede Malatya merkezdeki ve kazalarındaki hapishaneler için de benzeri şekilde taleplerin olduğu tespit edilmiştir. Aşağıda resmi kayıtlara yansıyan talepler ve sonuçları kronolojik sıra dikkate alınarak verilmiştir.

Malatya İdare Meclisi'nin 18 Ağustos 1878 tarihli kararıyla merkez hapishanesinin kötü durumu ele alınmış ve tamiri için gerekli olan ödeneğin biran önce gönderilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Buna göre hapishanenin büyük bir kısmından sıvalar dökülmekte ve harabe bir şekilde olduğundan 6.000 kuruşluk bir ödeneye ihtiyaç duyulduğunu, bu tamirat kıştan önce olmazsa burada kalanların güvende tutulabilmelerinin çok zor olacağını ve ihtiyaç duyulan tamir geciktirilirse ileride çok büyük masraflara sebebiyet vereceği arz edilmiştir. Ödeneğin aciliyetine binaen de belediye sandığından karşılanmasına müsaade edilmesi istenilmiştir. 27 Kasım 1878 tarihinde ilgili Nezâret'ten yazılan cevapta özetle, hazinece 1879 yılı bütçesinin taşra tamirat kaleminden 6.000 kuruşun karşılanmasına onay verilmiştir (BOA., DH. ŞD., 271/40). Hapishanenin harap olan kısımlarının tamiri ve gerekli görülen yerlerinin tamiri için keşif defterinde hesaplanan 6.000 kuruşluk ödeneğin sikke-i mağşuşadan tedarikine Şûrâ-yı Devlet'in 18 Aralık 1878 tarihli kararı gereği onay verilmiştir. Kararda geçtiği üzere resmi yazışmalar beklenmeden tamiratına başlandığı ayrıca dikkati çekmektedir. Zira kışın yaklaştığını ve kış gelmeden yapılacak tamirin tamamlanması gerektiği hususu özellikle vurgulanmıştır (BOA., İ. ŞD., 43/2268). Dâhiliye Nezâreti'nden 11 Aralık 1884 tarihinde Şûrâ-yı Devlet'e gönderilen mazbatada özetle Malatya hapishanesinin kapasitesi 100 kişi olmasına rağmen 170 kişinin burada kaldığı, mevcut halde salgın hastalık riski taşıyanların da burada bulunduğu buradaki doktorlarca tespit edildiği, 8.000 kuruşu geçmemek üzere tamiri ve güçlendirilmesinin yapılmasının Ma'mûretü'l-azîz (Elazığ) İdare Meclisi'nce karara bağlandığı, kış gelmeden keşif defterindeki hususlar çerçevesinde işlerin tamamlanmış olması gerektiği, ifade edildikten sonra ödeneğin harcanmasına müsaade alınmıştır (BOA., İ. ŞD., 71/4202).

Malatya Savcılığı'ndan 9 Nisan 1889 tarihinde Diyarbakir İstinaf Mahkemesi Savcılığı'na yazılan yazıda hapishanenin fiziki koşullarına dair bazı detaylar paylaşılmıştır. Buna göre hapishane ve tevkifhane tek katlı olup, beş odadan oluşmaktadır. Her oda 25 kişiliktir. Bitişğinde üç oda daha vardır. Bunlardan biri 25 kişilik zabıta odası, diğeri dört kişilik gardiyan odası ve son oda ise müdür odası olarak ayrılmıştır (BOA., ŞD., 2547/36). Malatya Hükümet Konağı bahçesinde bulunan hapishanenin fiziki koşullarının kontrolünün yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda belediye tabibince hapishanedekilerin kontrol edildiği kaydedilmiştir. 1 Nisan 1889 tarihinde böyle bir muayene yapıldığı ve muayene neticesinde 20 mahpusun hasta olduğu dile getirilmiştir. Söz konusu kişilerin arasında frengi ve dizanteri gibi bulaşıcı hastalık dâhil birçok hastalık çeşidinin olduğu ve hasta olan kişilerin ayrı bir koğuştta değil de diğerk kişilerle bir arada kaldığı tespiti yapılmıştır. Hastalanan kişilerin büyük oranda buldukları koğuşların kapasitesinden fazla dolu olması, kötü idare edilmesi, rutubetli ve gayr-i sıhhi bir ortamın olması ile temizliğe riayet edilmemesi gibi mekânsal sebeplerin yanı sıra sağlıksız beslenme kaynaklı diğerk nedenlerle hastalandıkları ve ishal ile halsizlik gibi belirtiler gösterdikleri rapor edilmiştir. Hapishane

nizamnamesine uygun ortam ve koşullar oluşturulmazsa salgın hastalıkların diğer kişilere de bulaşmasının an meselesi olduğu konusunda da uyarı yapılmıştır (BOA., ŞD., 1463/16). Hapishanedeki izdihamın bir nebze olsun hafifletilebilmesi için zabıta için ayrılan 25 kişilik koğuşun hapishaneye ilhak edilmesi, hasta mahkûmlar ve muhafaza memurları için iki odalı başka bir koğuşun yapılması ve kadınlar için ayrı bir binanın inşası gerektiği raporlanmıştır (BOA., ŞD., 2547/36). Kadınlar için kiralık bir yerin ara formül olarak tercih edildiği anlaşılmaktadır. 567 kuruş kira bedeli ile bir yerin kiralandığı yazışmalara da konu olmuştur (BOA. BEO., 572/42881). Hapishane yakınında hasta mahkûmlar için yeni bir binanın inşası, mevcut duruma çare olabilmek adına çıkış noktası olarak önerilmiştir. Keşif defteri ve projesi çizilen yeni binanın maliyeti 16.900 kuruş 16 pare olarak hesaplanmıştır. Binanın 117,5 metre uzunluk ve 5,5 metre de genişlikte yarı kârgir (yığma) ve tek katlı olarak yapılması planlanmıştır (BOA., ŞD., 1463/16).^a

Dâhiliye Nezâreti'nden 6 Ocak 1890 tarihinde Ma'mûretü'l-azîz vilayetine hitaben yazılan yazıda özetle, 28 Kasım 1889 tarihli vilayet idare meclisi kararıyla Malatya merkezdeki hapishanenin tamir edilmesi kararlaştırılmıştır. Bunun için de belli oranda ödenek ihtiyacı dile getirilmiştir. Fakat bu türden tamiratların yapılabilmesi için önceden keşif defterinin hazırlanarak talep yazısıyla birlikte gönderilmesi gerektiği halde son talepte bunun yapılmadığı kaydedilmiştir. Bundan dolayı bir an önce keşif defterinin düzenlenmesi ve mahallinden gerekli karşılık bulunarak Nezârete ulaştırılması gerektiğine dikkat çekilmiştir (BOA., DH. MKT., 1688/12). Hapishanenin ve buradaki jandarma koğuşlarının tamiri için 5.274 kuruşluk bir masraf hesaplanmıştır. 2 Aralık 1891 tarihinde Nezâret'ten vilayete yazılan yazıda keşif defterinin belirtilen miktardaki ödeneğe göre hazırlanıp gönderilmesi istenmiştir (BOA., DH. MKT., 1896/29). Malatya'da 2 Mart 1893 tarihinde meydana gelen deprem ve devamındaki artçı sarsıntılar neticesinde liva merkezindeki diğer binalar gibi hapishane binası da zarar görmüştür. Karla karışık yağmurun yağdığı bir havada meydana gelen deprem ile hapishane duvarı yarılmış ve burada nöbet tutan askerler ile içeride kalan mahpuslar için hayati tehlike ortaya çıkmıştır. Bu manzara neticesinde mahpusların feryat figan ile ortaya koydukları yardım çığlıkları, af talebine dönüşmüş ve nihayetinde onların buradan tahliye edilerek merkez kışladaki bir koğuşa nakledilmeleri ile bu tehlike geçici olarak son bulmuştur (BOA., BEO., 165/12324; 168/12554; BOA., Y. A. HUS., 270/107).

Vilayetten 1896 yılında Dâhiliye Nezâreti'ne yazılan telgrafta Ma'mûretü'l-azîz merkez hapishanesi ve buraya bağlı olan sancak hapishaneleri ile kaza tevkifhaneleri için genel bir tamir ödeneği talep edilmiştir. Malatya hapishanesi ve dört kazasındaki tevkifhaneler için 70.000 kuruş ve vilayetin tamamı için 172.300 kuruş talep edilmiştir. Ödeneğin kullanılması ile hapishanelerin daha sağlıklı bir mekân haline dönüşeceği de vurgulanmıştır (BOA., DH. TMK.S., 1/35). Belediye tabibi vekili tarafından 13 Aralık 1896 tarihinde yazılan rapora bakıldığında Malatya hapishanesinde gayr-i sıhhi bir ortamının olduğu açıkça görülmektedir. Doktorun yaptığı tespite göre hapishane tek katlı ve 4-5 koğuştan oluşan bir yapıda olup, bulunduğu yer suyolu üzerinde ve rutubetlidir. Genel itibarıyla mahpusların bir hastalığa duçar oldukları ve rahatsız bir halde cezalarını çektiklerinden bahsedilmiştir. Mevcut duruma çare olarak sağlığa elverişli yeni bir hapishanenin inşası gerektiği dile getirilmiştir. Projelendirilen Malatya hapishanesi ile birlikte Ma'mûretü'l-azîz merkez hapishanesi, Adıyaman (Hisn-ı mansur), Akçadağ, Besni (Behesni) ve Kâhta tevkifhanelerinin de yeniden yapılması gerektiği dile getirilerek tamamı için 241.389 kuruşluk bir ödenek ihtiyacı hesaplanmıştır (BOA., DH. ŞD., 1485/13). Vilayet geneli için hazırlanan raporlara bakıldığında sadece Malatya ve kazaları değil, vilayet merkezindeki hapishanenin de çok kötü durumda olduğu kaydedilmiştir. Buna dair sıhhiye müfettişinin 4 Temmuz 1897 tarihinde hazırlanmış olduğu rapora

^a Binanın proje çizimi için Ekler kısmına bakınız.

bakılması buradaki hapisane ile ilgili fikir vermesi açısından önemlidir. Ma'mûretü'l-azîz vilayeti merkez hapisanesi iki katlı olup 13 koğuştan oluşmaktadır. Alt katı altı koğuştan oluşmakta ve alt tabanı topraktır. Ayrıca her koğuş 12 kişiyi alabilecekken 24 kişi kalmaktadır. Toplamda 120 mahpusu alabilecek kapasitede olan hapisanede bunun iki katı mahpus kalmaktadır. Alt kattaki koğuşlarda rutubet vardır ve temiz havanın dolaşımında sorunlar yaşanmaktadır. Buna ek olarak pencerenin yüksekte olması dolayısıyla gerekli ışığın da içeriye ulaşamadığı kaydedilmiştir. Zikrolunan sorunların aşılması için hapisane karşısında birkaç koğuşun inşa edilmesi, zeminin tahta ile döşenmesi ve pencerelerin içerdeki havayı sirküle edebilecek şekilde düzenlenmesi ile mahpus sayısının 120'ye kadar düşürülmesi gerektiği raporlanmıştır (BOA., DH. ŞD., 1485/13). 4 Ocak 1897 tarihinde Ma'mûretü'l-azîz İdare Meclisi'nin aldığı karar gereği ve yapılan teftişler neticesinde Ma'mûretü'l-azîz, Malatya ve diğer kazalardaki hapisanelerin hıfzı's-sıhhaya uygun olmadığı ve büyük oranda yıkılıp yeniden yapılması gerektiği sonucuna varılmış ve buna dair ortaya çıkacak masraf da hesaplanmıştır. Ma'mûretü'l-azîz merkez hapisanesinin fiziki durumu burada kalmaya uygun olmadığından yıkılıp yeniden inşası gerekmekte ve bunun için 45.700 kuruş (BOA., BEO., 2771/207816), benzer koşullardaki Malatya merkez hapisanesi için 70.000 kuruş, Kâhta hapisanesi için 27.106 kuruş, Akçadağ hapisanesi için 32.724 kuruş, Adıyaman hapisanesi için 32.098 kuruş, Besni hapisanesi için 32.826 kuruşla inşa ve Arapgir tevkifhanesinin 700 kuruş ve Eğin tevkifhanesinin 1.000 kuruş masrafla tamir edilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Toplamda 241.389 kuruşun bu iş için tahsis edilmesi gerektiği ifade edilmiştir (BOA., DH. TMIK.S., 38/59; BOA., BEO., 2737/205244; 2825/211836; 2870/215224). Nezâretin talep ettiği hapisanelerin haritalarının 8 Eylül 1898 tarihinde gönderildiği vilayetçe bildirilmiştir (BOA., DH. TMIK.S., 21/36).^b Benzer koşullarda olup yeniden yapım ve tamir gereksinimi olan Bitlis vilayetindeki hapisaneler ile Ma'mûretü'l-azîz vilayeti hapisaneleri için toplamda 339.791 kuruşluk bir masrafın gerektiği kaydedilmiştir (BOA., DH. TMIK.S., 22/62). Malatya hapisanesinin projelendirilmesi ve masraflarının yapılmasına rağmen yeniden yapımına dair bir gelişme olmamıştır. Zira 17 Mart 1902 tarihinde Malatya mutasarrıflığından yazılan mazbatada özetle, 14 Aralık 1896 tarihinde Nezâret makamına ulaştırılan yeni hapisane yapımı ile ilgili proje hakkında herhangi bir gelişmenin olmadığı ve buna dair sancağa malumat verilmediği kaydedilmiştir. Yukarıda ifade edildiği üzere hapisanenin kısa bir süre önce yaşanan deprem dolayısıyla ağır bir hasar aldığı, 4-5 koğuştan oluşan tek katlı hapisanede 120 kapasiteye rağmen 200'ü aşkın mahpusun kaldığı, buranın rutubetli ve köhne bir ortama dönüştüğü, her an binanın bir bütün olarak çökebilme ihtimalinin yüksek olması dolayısıyla mahpusların burada tutulmasının tehlikeli olduğu kaydedilmiştir. Buna ek olarak gerek Diyarbakir ve Ma'mûretü'l-azîz vilayetleri adliye müfettişlerinin raporları gerekse belediye tabibinin kötü koşullara dair raporu doğrultusunda bu hapisanenin başka bir mahalde yeniden yapımından başka çaresi yoktur. Tamir edilecek bir durumda değildir. Bundan ötürü daha önce talep edilen 70.000 kuruşun bir an önce gönderilmesi ve yeni bir hapisanenin yapımına başlanması hayati öneme sahiptir (BOA., DH. TMIK.S., 38/59). Malatya hapisanesi ile ilgili proje, vilayet-i sittede numune (örnek) olarak kabul edilmiş ve *"her veçhile mükemmeliyeti câmi' oldukları gösterilmiş"* olan Malatya merkez hapisanesi, Adıyaman, Besni, Akçadağ ve Kâhta hapisanelerinin projelerinin örnek olarak kullanılarak, komisyonca incelenen keşif defterleri neticesinde inşaatlarına 1898 yılında başlanmasına onay verilmiştir (BOA., DH. TMIK. S., 20/67; 28/58). Malatya ve Kâhta'da yapılacak hapisanelerin numune olarak seçildiği anlaşılmaktadır. Zira bu tarihten sonra Osmanlı Devleti taşrasındaki sancak merkezlerinde yapılacak hapisaneleri için Malatya hapisanesi için çizilen plan ve kazalar için ise Kâhta tevkifhanesi için çizilen planların örnek olarak kabul edilerek diğer yerlerde de buna göre yapılacağı bildirilmiştir (BOA., DH. TMIK.

^b Malatya için çizilen hapisane planı için ekler kısmına bakınız.

S., 52/26; BOA., A. MKT. MHM., 683/34). Hatta söz konusu haritaların Nezâret'te kalmadığı ve isteyen vilayetlerin Ma'mûretü'l-azîz vilayetinden istemesi gerektiği bilgisi paylaşılmıştır. Bu kapsamda Sivas vilayetine iki nüsha düzenlenerek gönderilmiştir (BOA., DH. TMIK. S., 51/34).

Malatya belediye tabibi tarafından 5 Eylül 1899 tarihinde kaleme alınan rapor ise özetle şöyledir: Malatya merkez hapishanesi sağlığa elverişli değildir. Şöyle ki hapishane-i umûminin bulunduğu mevki bir metre kadar kazılırsa su çıkacaktır. Tutuklu ve hükümlüler bir arada tutulmaktadır. Çamaşırhane ve gasilhane sağlığa uygun değildir. Civarından dahi bir hayli suyun cereyan etmesi hasebiyle hâsıl olan rutubetin içerde bulunan mahpusların sağlıklarını ihlal ve bir takım bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Burada bulunanların bir kısmının başka yere nakli, binanın altına üç arşın yüksekliğinde bodrum ve menfezler inşa edilmesi, tabanının tahta ile döşetilmesi ve havanın sirküle etmesini sağlamak üzere yeteri kadar pencere yapılmasının rutubetin izalesi ve havanın temizlenmesi için çok önemlidir. Kadın hapishanesi de harabeye yüz tutmuş ve içerisinde kalınmasının sakıncalarından dolayı bir süreden beri kadın mahpuslar, zabıta dairesinin altında ve penceresiz odalardan birinde alıkonulmaktadır. Buldukları odada tuvalet yoktur. Mahpuslar gaz tenekeleri içine tuvaletlerini yapmak zorunda olduklarından koku ve virüslerden dolayı sağlık problemleri yaşamaları büyük olasılıktır. Bundan ötürü kadınlara mahsus ve inşası sağlam bir hapishane yapımı ile içinde tuvalet ve yıkanma ihtiyaçlarını sağlayabilecekleri gasilhanenin de bulunduğu bir müstemilatın olduğu yeni bir binanın hemen yapılmasının elzem olduğu kaydedilmiştir (BOA., DH. TMIK.S., 38/59). İlerleyen zaman diliminde kadınlar için yeni bir bina yapılmadığından kiralık bir hane arayışı içinde olunmuştur. 1914 yılına kadar da buna dair bir gelişme olmamıştır (BOA., DH. MB. HPS., 42/44). Geçici çözüm olarak hapishane avlusunda daha önce yapılmış jandarma koğuşu, sayısı altı olan kadın mahpuslar için tahsis edilmiştir. Bu yapının gardiyanlara verilmesi gündeme gelince, kadınlar için Telgrafhane karşısında Hacı Fikri Efendiye ait evin selamlık kısmı aylık 300 kuruşa kiralanmıştır. Kadınların kaldığı yer de gardiyanlara verilmiştir. 1918 yılının Ekim ayında tahsis edilen evin kirasının ödenmesi için Nezâret'ten ödenek talep edilmiştir. Nezâret, kiraya karşılığı ödenek olmadığını, hapishaneye bitişik iki oda yapılmasının daha uygun olacağını beyanla keşfinin yapılarak maliyetinin bildirilmesini istemiştir (BOA., DH. MB. HPS., 47/53). Bu konudaki gelişmelerin seyrine dair başka kayda ulaşılmamıştır.

Malatya hapishanesinin yeniden inşası için yapılan girişimlerin sonuçsuz kalması dolayısıyla geçici çözüm olarak tamiri yoluna gidilmiştir. 31 Mayıs 1899 tarihinde valilik makamından Dâhiliye Nezâreti'ne hitaben yazılan yazıda özetle, hapishanenin çürüyen tahta kolonları ve diğer tahta aksamının yenilenmesi ve diğer tamir gideri için 10.000 kuruş; kadın hapishanesinin yıkılmak üzere olması dolayısıyla 2.313 kuruş masrafla tamiri acilden olduğu cihetiyle toplam 12.313 kuruş ödenek talep edilmiştir (BOA., DH. TMIK.S., 38/59). Ödenek talebi ilerleyen zaman zarfında tekrar etmiştir. Yıkılmak üzere olan hapishane binasının tamiri için acilen 2.500 kuruşa ihtiyaç duyulduğu vilayetten Dâhiliye Nezâreti'ne oradan da 23 Ağustos 1903 tarihinde Sadaret'e arz edilmiştir (BOA., BEO., 2157/161756). Ödeneğin tahsisine dair neticeye ulaşılamamıştır.

Diyarbakır ve Ma'mûretü'l-azîz vilayetleri adliye müfettişleri gerekli gördüğü hallerde hapishaneyi teftiş etmişlerdir. Buna göre hapishanenin sağlığa elverişli olmadığı ve gerekli çalışmaların biran önce yapılması gerektiği raporlanmıştır. Söz konusu rapor içeriği Adliye Nezâreti'nden Dâhiliye Nezâreti'ne 10 Şubat 1907 tarihinde yazılan resmi yazı ile iletilmiş, buradan da 24 Şubat 1907'de Ma'mûretü'l-azîz vilayetine gereği yapılmak üzere gönderilmiştir (BOA., DH. TMIK.S., 67/9). Yapılan işleme bakıldığında çözüm mercii olarak yine taşradaki yetkililer gösterilmiştir. Buradaki görevliler de yapılması gerekenleri defaatle keşif defterleri ve krokilerle merkeze ödenek tedariki

şartıyla göndermişlerdir. Söz konusu sorun adeta kangrene dönüşmüştür. Zira merkezin yeni hapisane yapabilecek ödeneği tedarik edebilmesi kısa sürede mümkün görünmemekte iken yereldekilerin de kendi imkânları ile bu sorunla baş edebilmeleri pek de mümkün görünmemektedir. Bu sürüncemede kalan sorunun tam ortasında hapisanede kalan mahpuslar ve bunların kontrolünü sağlayan gardiyan ile jandarmalar olmuşlardır. Zira fiziki imkânların yetersizlikleri bir yandan mahpusların sağlığını tehdit ederken öte taraftan firar etmelerine sebebiyet vermiştir. Sonuçta ortaya çıkan sorunun sorumlusu olarak içerde tutulanlar ve burada nöbet tutanlar gösterilmiştir. Hâlbuki yaşanacaklara dair defalarca raporlar yazılarak olabilecek en kısa zaman diliminde fiziki güçlendirme ya da yeni bir hapisanenin inşa edilmesi zarureti dile getirilmiştir. Öngörülen olumsuz tablonun çok kısa bir süre sonra yaşanmış olması, ortaya çıkan tablonun pek de sürpriz olmadığını göstermiştir.

Aradan geçen dört yıla rağmen hapisane koşullarında önemli bir değişim olmadığı anlaşılmaktadır. Zira 1911 yılında hapisane koşullarına dair tutulan kayıtlarda buranın fiziki koşullarına dair bazı tespitlere de yer verilmiştir. Buna göre her iki-üç sene de bir zemin döşemelerini ve tahtaları çürütebilecek kadar rutubet vardır. Tahtaları üç yılda çürüten rutubet insana neler yapar diye bir soru sorulmuş. Buna cevap olarak bu hapisanede cezasını tamamlayıp çıkan kişiler *“işe yaramaz bir vaziyette”* olarak tanımlanmıştır. Yani iş göremeyecek kadar yıpranmış bir duruma geldikleri zikrolunmuştur. Hapisane binasının vaziyetini daha da kötü bir hale getiren başka mevzular da vardır. Bunlardan birisi Malatya'nın deprem olaylarının sıklıkla yaşandığı bir yer olması diğeri volkanik bir zemine sahip olmasıdır. Hapisane binasının maruz kaldığı çürüme ve sıklıkla yaşanan depremler dolayısıyla burada kalan 500'e yakın insanın hayati tehlikelerinin süreklilik arz ettiği anlaşılmaktadır. Bu tehlikenin göz ardı edilmemesi gereği dile getirilmiştir. Ayrıca vilayet hapisanelerinin birer mezar oldukları da vurgulanmıştır (BOA., ML. EEM., 1051/1).

Ma'mûretü'l-azîz İdare Meclisi'nden 5 Ocak 1911 tarihinde Maliye Nezâreti'ne gönderilen yazıda aktarıldığı üzere, Malatya hapisanesi bu tarihe kadar yapılan tamiratlarla gelmiştir. Her an yıkılabilir ve mahkûmlar hayatlarını kaybedebilirler. Şu haliyle artık tamir edilmesi çözüm olmamaktadır. Bundan dolayı yıkılıp yeni bir hapisane yapılması zorunluluk arz etmektedir. Buna dair ödenek tahsis edilemeyecekse de vilayet merkezindeki hapisane için tahsis edilen 316.661 kuruşun burası için harcanmasına müsaade istenmiştir (BOA., DH. MB. HPS., 34/58). Vilayetin korktuğu olay kısa bir süre sonra yaşanmıştır. 17 Nisan 1912 tarihinde belirtildiği üzere Malatya hapisanesi koşullarından ikisinin direkleri çökerek telefata olmasını önlemek için hapistekiler dışarıya alınmıştır. 500 kuruşu geçmeyecek şekilde çöken yerlerin acilen tamiri talep edilmiştir. Bu gelişmeden beş gün sonra yani 22 Nisan 1912 tarihinde hapisanedekilerin hâlâ dışarıda muhafaza edildikleri ve buradaki mahkûmların Ma'mûretü'l-azîz merkez hapisanesine alınmaları gerektiği dile getirilmiştir. Ayrıca vilayet hapisanelerinin birer mezar oldukları da defaatle vurgulanmıştır. İki gün sonraki yazışmalarda yıkılan koğuştaki mahkûmların Ma'mûretü'l-azîz merkez hapisanesine alındıklarını lakin geriye kalan tutuklular için tehlikenin aynı risk ile devam ettiği ifade edilerek, eski hapisanenin yıkılması ve yerine yeni bir hapisanenin yapılması gereği dile getirilmiştir. Yıkılan koğuştaki tutuklular, diğer koğuştaki mahkûmlardır. Vilayetin tamir işinden vazgeçip yeni bir hapisane fikrine dönmesi merkezde zaten olumsuz olan havanın büsbütün kötüye dönüşmesine gerekçe olmuştur. Nisan ayının sonunda durum, nezâretler arasındaki yazışmalara konu olmuş ve tamir talebi Maliye Nezâreti'ne ulaşmıştır (BOA., DH. MB. HPS., 3/2). Dâhiliye Nezâreti'nden 11 Haziran 1912 tarihinde Maliye Nezâreti'ne yazılan yazıda vilayetin yeniden yapım düşüncesi paylaşıldıktan sonra *“...hal-i harb münasebetiyle şu sırada bu misillu inşaata pare sarfı nezâret-i celilece terviç edilmemekte olmasına mebni...”* denilerek savaş

koşullarından dolayı talep, ilerde dikkate alınmak üzere reddedilmiştir. Benzer şekilde Dersim merkezinde yapılması planlanan yeni bir hapisane için 482.577 kuruşluk ödenek talebi, aynı gerekçe ile reddedilmiştir. Burada muhtemelen Trablusgarp Savaşı'nın oluşturduğu mali buhran ima edilmiştir. Sadece bu örneğe bakıldığında bile savaşın sebep olduğu olumsuzlukların içe yansımaları daha net anlaşılabilir. 27 Haziran 1912 tarihinde Maliye Nezâreti'nden Dâhiliye Nezâreti'ne gönderilen cevabi yazıda hem tamir hem de yeniden yapım ile ilgili düşüncelerin daha önce belirtilen gerekçeler dolayısıyla hayata geçirilemeyeceği kesin bir dille ifade edilmiştir. İlerde değerlendirilmek üzere ertelenen hapisanenin yeniden yapımına dair beklentinin ise kısa sürede gerçekleşmeyeceği anlaşılınca 10 Nisan 1913 tarihinde mevcut hapisaneye bir avlu ilave edilmesi, üst katında bir hastane ve bir adet koğuş eklenmesi ile bazı mahpusların buraya nakledilmesi ile ilgili planlamaya geçilmiştir. Planlamaya 2 Haziran 1912 tarihinde Malatya Jandarma Tabur Komutanlığı da dâhil olmuştur. Zira onlar da yakalandıktan sonra Nezâret'te bekletilmesi gereken kişilerin diğer mahpuslarla birlikte alıkonulmalarından kaynaklanan sıkıntılar dolayısıyla ayrı bir nezâret koğuşunun yapımı için 3.000 kuruşluk bir masraf talebinde bulunmuşlardır. Buna çare olması amacıyla Malatya hükümet konağı dâhilindeki bir yerin tahsis yoluna gidilmiştir (BOA., ML. EEM., 1051/1). Hapishane ihtiyaçları sayılırken ayrıca hapisanede çamaşırhane ve gasilhanenin de bulunmadığı ifade edilerek durumun vahameti ifade edilmiştir. Bunun yapılabilmesi için ise 27.810 kuruşluk bir masraf hesaplanmıştır. İstenilen ödeneğin tahsisine dair yazışmalar 1913 yılının Ağustos ayına kadar devam etmiştir (BOA., DH. MB. HPS., 18/53). Talep, resimler ile keşif defterindeki bazı eksiklikler ve yanlış hesaplamaların varlığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Belirtilen gerekçelerle iptal edilen ödenek talebi, vilayetçe yinelenmeyerek sadece yıkılan yerlerin tamiri için gerekli olan 7.760 kuruşluk talep olarak revize edilmiştir. Talep, Maliye Nezâreti'nce olumlu karşılanarak ödenek havalenemesi defterdarlığa gönderilmiştir. Fakat bir süre sonra tamirinin boşa masraf olacağı, yeni bir hapisanenin yapımına da bütçenin müsait olmaması gerekçesiyle ikisinden de vazgeçilmiştir. Mevcut durumun bu şekilde aşılması olası görünmediğinden geçici olarak tamirinin yapılması amacıyla yıkılan iki koğuşun tamir masrafı olarak 2.206,5 kuruş ödenek talep edilmiştir. 3 Temmuz 1913 tarihinde kışın gelmesi ile salgın hastalıkların ortaya çıkma ihtimaline karşı acilen ödenek talebinin karşılanması gereği tekrar dile getirilmiştir. 30 Ağustos 1913 tarihinde yapılacak tamirata dair plan ve raîç bedellerindeki bazı sıkıntılardan dolayı ödenek talebi reddedilmiştir. 2 Aralık 1913 tarihinde hapisanenin pek harap bir vaziyette olduğu, 500'e yakın mahpusun burada barındığı ve hepsinin hayatlarının tehlikede olduğu ifade edildikten sonra tamiri için 7.760 kuruşluk bir ödeneğin acilen tahsisi istenmiştir. Talep, 16 Aralık 1913'te olumlu karşılanmış ve ödeneğin tahsisi için gerekli çalışmaların başlatılacağı vilayete bildirilmiştir. Ma'mûretü'l-azîz valisi, 18 Aralık 1913 tarihinde tamirin nihai çözüm olamayacağını ve eninde sonunda yeni bir hapisane inşasının zorunlu olacağını dile getirerek durumun vahametinden dolayı 7.760 kuruşun hemen tahsisi talebini yinelemiştir. Aynı ay içerisinde mevcut hapisanelerin arazisi ile birlikte satılması ve elde edilecek gelire yapılacak eklemelerle yeni hapisanelerin inşası gündeme alınmıştır. Bunun için vilayet merkezindeki hapisanenin enkazı ve arsası için 116.000 kuruşluk bir değer hesaplanmıştır. Buna mukabil yapılması düşünülen yeni hapisanenin maliyeti ise 1.100.412 kuruş olarak tespit edilmiştir. Malatya hapisanesi için böyle bir maliyet bile çıkarılamamıştır. Çünkü hükümet konağının müstemilatı içerisindeydi. Yani ayrı düşünülüp satılması uygun görülmemiştir. Vilayet merkezindeki hapisane hesabına bakıldığında eski hapisanenin satışı ile elde edilecek miktar, yeni hapisanenin maliyetinin çok cüzi bir kısmını ancak karşılayabilmektedir. Buradan hareketle yapılan hesabın pek de tutmadığı ifade edilebilir (BOA., DH. MB. HPS., 35/15).

Hapishanenin tamiratına dair yazışmaların 11 Ocak 1914 tarihinde devam etmiş olması, soruna hâlâ çözüm bulunmadığını akla getirmektedir. Bu tarihte hapishane koşullarının kesinlikle tamir ile düzelmeyecek ve içinde bir dakika bile durulamayacak kadar harabe bir vaziyette olduğu, acilen burada kalan diğer mahkûmların da tahliye edilmeleri gerektiği, yağın yağmurlar ve soğuklardan dolayı hapishanenin tavanının acilen yenilenmesi gerektiği, civarda bu kadar kişiyi alabilecek kiralık hane bulunmadığı gerekçeleriyle daha önce keşfi yapıldığı ve burada hesaplandığı üzere 48.561,5 kuruş ödeneğin tahsisi ve kullanım izninin bir an önce telgrafla bildirilmesi talep edilmiştir (BOA., ML. EEM., 1051/1). Ödeneğin kullanımına dair bir detaya ulaşılamamıştır. Fakat takip eden yıllarda hapishane koşullarında bir değişikliğin olmaması bu talebin de karşılık bulmadığını düşündürmektedir. İlerleyen zaman diliminde korkulanların yaşanmaya başladığı görülmektedir. 21 Mart 1914 tarihinde Adliye Nezâreti'nden Dâhiliye Nezâreti'ne gönderilen yazıda özetle, hapishanenin sağlık koşullarına sahip olmadığı, kısa bir süre önce peşi sıra on mahkûmun hastalıklardan kaynaklı öldüğü ve kırka yakın kişide de tifo benzeri hastalığın tespit edildiği dile getirilmiştir. Hasta mahkûmların kışla binasına aktarılması düşünülmüş ise de güvenlik gerekçesiyle bundan da vazgeçilmiştir. Mevcut durumun vahameti her türlü ihtimal ve imkânın düşünülmesini zorunlu kılmıştır. Bunlardan birisi de şehir merkezinden iki saat mesafede bulunup bugün Battalgazi/Eski Malatya olarak bilinen yerde bulunan ve yıkık viran bir şekildeyken devlet imkânlarıyla restore edilen Silahtar Mustafa Paşa Hanı'nın hapishane olarak tahsis edilmesi ve 100 mahkûmun buraya aktarılmasıdır. Bunlardan açılacak bir koğuşun hasta mahkûmlara tahsis edilmesi ve böylece diğer mahkûmlar arasında hastalığın yayılmasının önlenmesi düşünülmüştür. Binanın tahsisine dair teşebbüsler, buranın vakıf taşınmazı olduğu gerekçesiyle Evkaf Nezâreti'nce olumsuz karşılık bulmuştur. Malatya merkezdeki binaların büyük oranda kerpiç olması, buradaki binaların bu amaçla kiralanmasını da imkânsız hale getirmiştir. Evkaf Nezâreti ile Dâhiliye Nezâreti arasındaki yazışmalardan bir netice alınamamış ve söz konusu bina gereğince tahsis edilememiştir (BOA., DH. MB. HPS., 44/19; Işık, 1998: 726-730). Böylece hapishanedeki izdiham ve kötü koşulların bir nebze olsun iyileştirilmesi teşebbüsü de neticesiz kalmıştır.

Yıllık tamir masrafları için kullanılmak üzere Ma'mûretü'l-azîz vilayeti hapishane ve tevkifhanelerinin tamamı için 1916 yılı itibarıyla 1.500 kuruş tahsis edilmiştir (BOA., DH. MB. HPS., 11/18). Aynı yıl Malatya hapishanesinin zarar gören parmaklıklarının tamiri için 197 kuruşluk bir masraf çıkmıştır. Bu masrafın karşılanması için gerekli yazışmalar yapılmıştır. Talep edilen ödenek vilayetin genelindeki hapishaneler için tahsis edilmiş olan 1.500 kuruşluk tamirat diliminden karşılanmıştır (BOA., DH. MB. HPS., 11/18). 1916 yılının Kasım ayında hapishanenin tamiri için 13.287 kuruş ve vilayet geneli için 20.000 kuruş acil ödenek talep edilmiştir. Yani Malatya dâhil talep edilen meblağ 20.000 kuruştur. Merkezi idarenin onay verdiği miktar ise 2.000 kuruş olmuştur (BOA., DH. MB. HPS., 12/4). 1917 yılının Haziran ayına gelindiğinde hapishanedeki izdihamı bir nebze rahatlatacak yerelden bir çözümün hayata geçirildiği görülmektedir. Maarife ait olup, hapishaneye yıllık 800 kuruş karşılığında tahsis edilen iki adet dükkânın koğuş olarak kullanıldığı kaydedilmiştir (BOA., DH. MB. HPS., 12/46).

Ma'mûretü'l-azîz'den Dâhiliye Nezâreti'ne 16 Haziran 1918 tarihinde yazılan yazıda, Malatya hapishanesinin içerisinde kalınamayacak bir vaziyette olması ve artık tamir ile de kurtarılamayacağına kanaat edilmesi üzerine yeni bir hapishane yapılıncaya kadar Taşkilise'nin tamir edilerek mahpusların buraya taşınması teklif edilmiştir. Taşkilise'nin tamiri için de 6.000 kuruşun tahsisi istenmiştir (BOA., DH. MB. HPS. M., 55/56). Bu girişime ek olarak yeni hapishaneye dair keşif defteri ve krokiler de hazırlanarak merkeze sunulmuştur. Fakat 760.000 kuruş bedelle yapılması planlanan hapishanenin kerpiçten yapımının uygun düşmeyeceği dile getirilmiştir. Hapishanenin yapımına dair çok umutlu olunmadığı anlaşılmaktadır. Zira hapishanenin yapımının

ilerleyen zaman dilimine tehir edilmesi durumunda Taşkilise'nin acilen tamir edilmesi ve mahpusların buraya naklinin hızlandırılmasına odaklanılmıştır. Tamirat için hesaplanan ödeneğe dair talep, Dâhiliye Nezâreti Mebâni-i Emiriyye ve Hapishâne Müdiriyyeti tarafından olumlu karşılanmış fakat hapishanenin yeniden yapımına dair kanaati krokinin örneklere uymaması, binanın kerpiçten planlanmış olması gibi gerekçelerle olumsuz olmuştur. Yeniden yapımı planlanan hapishane iki katlı olup, birinci katında üç adet cinayet koğuşu, bir adet hapishanede ceza alanların koğuşu, birer tane nöbetçi gardiyan ve jandarma odası, bir adet karakol komutanı odası ile bir adet jandarma koğuşu ve son olarak iki adet gasilhane bulunmaktadır. İkinci katta birer adet müdür ile kalem odası, bir adet hastane ve bir adet tevkifhane, iki adet imalathane ve iki adet oda olacak şekilde kroki çizilmiştir. Hapishanenin etrafının da duvarla çevrilmesi planlanmıştır. Hapishane binası düşünüldüğü şekliyle tamamlanmış olsaydı, mevcut sorunların büyük bir kısmının aşılacağı görülmektedir. Malatya İdare Meclisi'nin kararı ve Ma'mûretü'l-azîz valisinin onayı ile Nezârete iletilen bu teklifin hayata geçirildiğine dair bir kayda rastlanılmamıştır (BOA., DH. MB. HPS. M., 55/8).^c Fakat mevcut hapishanenin tamirine dair taleplerin 1919 yılında da olması, söz konusu teklifin gerçekleşmediği algısını güçlendirmektedir (BOA., DH. MB. HPS., 124/5). Hapishane koşullarının iyileştirilmesine dair Malatya Jandarma Tabur Kumandanı, Nafia Kondüktörü ve Belediye Tabibinin 4 Mart 1919 tarihinde üç ayrı rapor halinde kaleme aldıkları ve 19 Mart'ta da vilayet aracılığıyla Nezârete iletilen konuların içeriği özetle aşağıda verilmiştir (BOA., DH. MB. HPS. M., 55/56).

- Hapishane, Malatya'nın sancak statüsü kazandığı 1870 yılından önce hükümet konağının güney batısında Gelincik suyunun aktığı bataklık bir zemin üzerinde kerpiçten yapılmış köhne, tek katlı, iki aralık ve dört büyük koğuştan oluşmaktadır. İki koğuşu da tamamen yıkılmış olduğundan kullanılamamaktadır. Etrafı yarım duvarla çevrili bir avlusu vardır.
- Hapishane memleketin en alçak, eğimli ve rutubetli bir yerinde bulunmaktadır. Bundan dolayı yapılan tamiratlar kısa sürede boşa çıkmaktadır. Mahpuslar kaçmasın diye güneş ışığının gireceği pencere ve boşluklardan mahrumdur. Bundan dolayı hava akımı olmamaktadır. Sağlık koşulları bakımından çok kötü, eziyet ve işkence yapılan bir merkezi andırmaktadır. Burada ölen her on mahpustan sekizi kötü beslenme ve sağlıksız koşullardan dolayı hayatını kaybetmiştir.^d Salgın hastalıklardan özellikle tifo ve humma ile kansızlık durumu hemen her mahpusta bulunmaktadır.
- Mevcudu hiçbir zaman 300'ün altına düşmemektedir. Koğuşların kalabalık olması buranın temiz tutulmasını engellemekte ve sürekli bir pis koku bulunduğu mahpuslar zehirlenmektedirler.
- Burası hapishaneden çok ölüm hücrelerini andırmaktadır. Bina yıkıldı yıkılacak vaziyettedir. Öyle ki tamamen yıkılması ve mahpusların toplu olarak altında kalması an meselesidir. Hapishane koşullarından dolayı buradakilerin birçoğu yıl içerisinde hayatını kaybedecek, diğerleri de ilerleyen zaman diliminde sırasıyla aynı sona ulaşacaktır.
- Memlekette fiziki imkânları bakımından mahpusları alabilecek hacimde hiçbir bina yoktur. Bundan dolayı yeni bir hapishanenin inşasından başka çare görünmemektedir. Şimdiye kadar defalarca yeni hapishanenin yapımı için proje ve keşif defteri hazırlanmış lakin bu girişimlerin tamamı ödenek yoksunluğundan dolayı hayata geçirilememiştir.

^c Hapishane krokisi için ekler kısmına bakınız.

^d Benzeri bir durumun diğer hapishanelerde de cereyan ettiğini vurgulamak gerekmektedir. Örneğin Isparta Hapishanesi'ndeki kötü koşullar dolayısıyla 1879-1888 yılları arasında 48 mahkûm hayatını kaybetmiştir. Ali Rıza Gönüllü, Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Isparta Hapishanesi (1867-1920), Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 29, s.385.

- Son olarak bu tespitlerden sonra hapishanede olası bina çökmesi, mahkûm firarları, salgın hastalıktan ölümler vs. durumlarda yereldeki yetkililerin sorumluluk almayacakları ifade edilerek soruna çözüm bulmak noktasındaki ehemmiyet tekraren dile getirilmiş ve sorunun çözüm mercii olarak merkezi idare gösterilmiştir.

Yukarıdaki tespitler aslında yarım asırdan fazladır ayakta olan hapishane binasının fiziki koşullarına dair yeterli bir içerik sunmaktadır. Malatya mutasarrıflığınca 23 Kasım 1919 tarihinde hapishanenin tamamen çöken kömürlüğü ve ahır dışında kalan diğer koşulların da yıkılmaması için 1.410 kuruşluk bir tamirat masrafı çıkarılmıştır. Masraf merkezden talep edilmiş ve istenen ödenek gönderilmiştir (BOA., DH. MB. HPS., 17/61). Yukarıda kısım kısım ve detaylı bir şekilde ele alınan tamirat ve yeniden yapım konusundaki talepleri ve neticelerinin toplu olarak görülebilmesi adına aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo 1: Hapishanenin Tamiri ve Yeniden Yapımı İle İlgili Talepler İle Neticeleri

Hapishanenin Tamir Edilmesi Talepleri			Hapishanenin Yeniden Yapımı Talepleri		
Talep Tarihi	Talep Miktarı	Netice	Talep Tarihi	Talep Miktarı	Netice
1878	6.000	Onay verilmiştir.	-	-	-
1884	8.000	Onay verilmiştir.	-	-	-
1889	5.274	Tespit edilememiştir.	1889	16.900 kuruş 16 pare	Hapishaneye ek hasta koşusu yapılması için yapılan talebin neticesi tespit edilememiştir.
1896	70.000	Merkez ve kazalardaki hapishaneler için tamir talebi, hapishanelerin yeniden yapımı şeklinde revize edilmiştir.	1897	70.000	Onay verilmemiştir.
1899	12.313	Merkez ve kadın hapishanesinin tamiri için, tespit edilememiştir.	-	-	-
1903	2.500	Tespit edilememiştir.	1902	70.000	Onay verilmemiştir.
1912	48.561,5	Onay verilmiş fakat mevcut sorunları çözemeyeceği gerekçesiyle kullanılmamıştır.	1912	-	Tamiraty yerine yeniden yapımı teklifi yapılmış fakat mali gerekçelerle onay verilmemiştir.
1912	500	Tespit edilememiştir.	-	-	-
1913	7.760	Onay verilmiştir. Fakat ödenek kullanılmamıştır.	1913	27.810	Ek hastane ve koşu yapımı için yapılan talebe onay verilmemiştir.
1913	2.206,5	Tespit edilememiştir.	1913	3.000	Hapishaneye ek bir nezârethane inşası talep edilmiştir.
1916	197	Onay verilmiştir.	1914	48.561,5	Onay verilmemiştir.
1916	13.287	2.000 kuruşuna onay verilmiştir.			
1918	6.000	Taşkilise tamiri için yapılan talebin sonucu tespit edilememiştir.	1918	760.000	Onay verilmemiştir.
1919	1.410	Çöken kömürlük ve ahırın yeniden yapımı için. Onay verilmiştir.	-	-	-

Tablodaki kayıtlar toplu olarak değerlendirildiğinde hapishanenin hizmete alındığı günden itibaren sürekli bir tamir ve bakıma ihtiyaç duyduğu, bundan kaynaklı ödenek taleplerinin şekillendiği,

tamirine dair bazı talepler olumlu karşılanırken bazılarının ise ya olumsuz karşılandığı ya da neticesiz bırakıldığı görülmektedir. Hapishanenin yeniden yapımına dair taleplerin ise ödenek tahsisindeki imkânsızlıklar dolayısıyla tamamen olumsuz karşılık bulduğu söylenebilir. Ne yazık ki Osmanlı Devleti yıkılırken Malatya hapishanesi eski koşullarda mahkûm muhafaza etmeye devam etmekteydi. Yani yarım asırlık yeni hapishane inşası meselesi, devletin ekonomik imkânsızlıkları nedeniyle gerçekleşmeden Cumhuriyet dönemine miras olarak kalmıştır. Malatya'dan yeni bir hapishanenin yapımına dair girişimler, Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Bu çerçevede 18 Aralık 1933 tarihinde Malatya'dan Başvekâlete yazılan yazıda özetle, vilayetteki mahpusların sayısına ve sağlık koşullarına uygun bir hapishanenin bulunmaması nedeniyle cami içerisindeki çok kötü şartlarda bulunan bir mahalde mahpusların kaldığını beyanla yeni bir hapishanenin acilen yapımına ihtiyaç duyulduğu kaydedilmiştir (BCA, 30-10-0-0, 81-533-7). Bu da Malatya için hapishane konusunun bu tarihe kadar ideal bir çözüme kavuşturulamadığını ortaya koymuştur.

2.2. Hapishanenin Güvenliği ve Yaşanan Olaylar

Hapishanenin güvenliği burada görevli jandarmalar tarafından sağlanmıştır. Fakat birçok gerekçe ile güvenlik zafiyeti yaşandığı kayıtlara yansımıştır. Bunlardan birisi hapishanenin fiziki koşullarının kötü olmasından kaynaklı firarlardır. Ma'mûretü'l-azîz'den Dâhiliye Nezâreti'ne 15 Kasım 1883 tarihinde yazılan yazıda, hapishaneden 4 Kasım 1883 Pazar gününün gecesi 23 mahpusun pencere pervazlarını sökerek firar ettiği bilgisi sunulmuştur. Bunlardan dördü aynı gecenin sabahında yakalanmıştır. Diğerlerinin yakalanması için jandarma ve zabitan görevlendirilmiş olup, çevredeki birliklere de ayrıca haber verilmiştir. Onları korumakla görevli gardiyan ve jandarmaların Malatya İdare Meclisi'nce ifadelerine de başlanmıştır. Soruşturma neticesi tamamlanınca bildirilecektir. Firar edenlerin daha ziyade cünha ve cinayet mahkûmları oldukları kaydedilmiştir. Bunun yanı sıra mevcut hapishanenin tamire ihtiyacı olduğu, daha önce 8.000 kuruşluk bir keşif raporunun gönderilmesine rağmen henüz tamirinin gerçekleşmediği dile getirilmiştir (BOA., DH. ŞD., 1460/7). Malatya hapishanesi için 10.000 kuruşun planlanmış olduğunu ama henüz kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Zira hapishanenin fiziki koşulları münasebetiyle mahpusların firarına zemin hazırladığına dair bir ima bulunmaktadır. Sonrasında yapılan yazışmalara bakıldığında bu riskin daha önce dile getirildiği anlaşılmaktadır. Böylece sorumluluk alması gereken makamın merkezi hükümet olduğuna vurgu yapılmıştır. Firar edenlerden yakalanan dört kişi hariç diğerlerinin kimlik bilgileri ve suçlarına dair ulaşılan bilgiler ışığında oluşturulan tablo aşağıdadır.

Tablo 2: Malatya Hapishanesinden Firar Eden 19 Kişinin İsmi ve Suç Durumu

S. No	Adı	Yaşı	Suç	Aldığı (Sene)	Ceza	Mahpusluk Durumu	Memleketi
1	Ali	27	Cinayet	-		Tutuklu	Malatya
2	Abo	30	Hırsızlık	1.5 (birbuçuk)		Hükümlü	Malatya
3	Bekir	40	Cinayet	-		Tutuklu	Malatya
4	Mehmed	55	Gasp	-		Tutuklu	Malatya
5	Hasan	-	Gasp	-		Tutuklu	Malatya
6	Alo	60	Gasp	-		Tutuklu	Malatya
7	Ahmed	30	Gasp	15		Hükümlü	Akçadağ
8	Mehmed	22	Cinayet	-		Tutuklu	Akçadağ
9	Ali	42	Hırsızlık	15		Hükümlü	Kâhta
10	İbrahim	35	Cinayet	İdam		Hükümlü	Kâhta

11	Abuzer	50	Cinayet	-	Tutuklu	Kâhta
12	Kizo	36	Gasp	-	Tutuklu	Kâhta
13	Alo	35	Cinayet	15	Hükümlü	Kâhta
14	Ömer	25	Gasp	-	Tutuklu	Kâhta
15	Hüso	25	Gasp	-	Tutuklu	Kâhta
16	Hüso	25	Gasp	-	Tutuklu	Kâhta
17	Halil	55	Gasp	-	Tutuklu	Kâhta
18	Osman	20	Cinayet	-	Tutuklu	Besni
19	Hüso	25	Cinayet	-	Tutuklu	Besni

Tablodan anlaşıldığı üzere firar eden mahpusların büyük bir kısmı (14 kişi) henüz hüküm giymemiş olanlardır. Tutuklu olarak kayda geçen bu kişilerin sayısal olarak fazla olması yargılama safhasındaki yığılmaların hapishaneye bir yansıması olarak da değerlendirilebilir. Hakkında hüküm verilmiş olanların içerisinde 1.5 yıl gibi kısa süreli bir ceza almış olmasına rağmen firar etmiş olması da dikkat çekici olmuştur. Hapishanedeki mahpusların yaş profili için bir örnek teşkil etmesi açısından tablo değerlendirildiğinde -yaşı kaydedilmemiş bir kişi hariç tutulduğunda- ortalama 35.3 yaş ortaya çıkmaktadır. Bu da hapishanede bulunanların yaş olarak orta yaş grubunda ve aktif iç gücü olarak değerlendirilebilecek bir düzeyde oldukları sonucuna ulaştırmaktadır. Buradan hareketle firar edenlerin 20-60 yaş aralığında oldukları ifade edilebilir. En çok işlenen en aza doğru sıralandığında gasp (9 kişi), cinayet (8 kişi) ve hırsızlık (2 kişi) suçlarının işlendiği görülmektedir.

Hapishaneden kaçışlar alınan tedbirlerin ve hapishanenin fiziki koşullarının yetersizliği nedeniyle ileriki yıllarda da devam etmiştir. 14 Şubat 1906 tarihinde gece vakti katil koğuşundaki sakız ağacından yapılmış sütunlar testere ile kesilerek beşi gasp, cinayet gibi suçlarla mahkûm ve ikisi ise hüküm giymemiş cinayetten tutuklu olmak üzere toplam yedi şahsın firar ettiği, olaydan bir gün sonra Ma'mûretü'l-azîz'den merkeze bildirilmiştir. Yazılan yazıda buradaki görevliler hakkında da gerekli incelemelerin yapılacağı kaydedilmiştir (BOA., DH. TMIK.S.. 61/67). Yaşanan olaydan üç yıl öncesinde benzeri bir olayın yazışmalar yansıdığı görülmektedir. Hapishanedeki katil koğuşlarındaki bazı sütunların testere ile kesilerek cinayet suçu kesinleşmiş yedi kişinin firar ettiği ve sorumlularının tespit edilerek cezalandırılması için gerekenin yapılacağına dair bilgi, Ma'mûretü'l-azîz'den Dâhiliye Nezâreti'ne 29 Nisan 1903 tarihinde şifreli telgrafla bildirmiştir. Bu durumdan çıkarılacak en önemli sonuç, hapishanenin mahkûmların muhafazası için hem personel hem de yapısal olarak uygun olmadığıdır (BOA., DH. ŞFR.. 360/10). Buradan firar edenlerden birisi olan Samsalı Hano'nun diğer arkadaşlarıyla babasının yanına gittiği ve Berin köyünden gasbettiği hayvanlar ile birlikte daha ziyade Urfa sorumluluk sınırında hareket ettiği kaydedilmiştir. 7 Mayıs 1905 tarihinde yazılan şifreli telgrafta özetle Urfa'daki yetkililere yakalanması için gerekli bilginin verilmesi talep edilmiştir (BOA., DH. ŞFR.. 360/44). Firar edenlerin hakkında başka bilgiye ulaşılamamıştır.

Hapishane güvenliğine dair zikrolunması gereken bir diğer gelişme de burada meydana gelen isyanlardır. Mahkûmlara yemek verilmediği gerekçesiyle aralarında Malatya'nın da bulunduğu bazı hapishanelerde isyan çıktığı ve olaylar meydana geldiği Adliye Nezâreti'nce bildirilmiştir. Meydana gelen olaylar neticesinde 21 mahpusun firar ettiği ve ikisinin de hayatını kaybettiği kaydedilmiştir. Dâhiliye Nezâreti bunun üzerine 29 Kasım 1919 tarihinde vilayete hitaben bu türden olayların tayinat yüzünden olduğu düşünüldüğünde, bir daha bu gerekçe ile olayların meydana gelmemesinin sağlanması konusunda uyarıda bulunmuştur. Mahpuslara tayinatın verilmesi ve

konu ile ilgili gerekli tahkikatın yapılması istenmiştir. Bu gelişme iki boyutuyla önem arz etmektedir. İlki hapisanede bulunan kişilerin temel ihtiyaçlarının bile karşılanmasında sıkıntılar yaşandığı, diğeri bu türden olaylar karşısında burada görev yapan personelin yetersizliğidir (BOA., DH. ŞFR.. 104/298). 1 Aralık 1919 tarihinde yapılan tahkikatın bir neticesi olarak olayların tayinat ile ilgili olmadığı, hapisane duvarının parmaklıklarının güvenli olmayışı ve görevli personelin ihmalkârlığından ileri geldiği, bundan dolayı tamirat için istenen 1.410 kuruş ödeneğin biran evvel gönderilmesinin zaruretinden bahsedilmiştir (BOA., DH. MB. HPS., 98/38). 14 Aralık 1919 tarihinde vilayetten Dâhiliye Nezâreti'ne hitaben yazılan şifreli telgrafta özetle olayın sorumlusunun gardiyanlar olduğu ifade edildikten sonra yeterli tayinatın da gönderilmesi gerektiği arz edilmiştir (BOA., DH. ŞFR.. 653/50).

Son olarak hapisane güvenliğini tehlikeye düşürecek olan gelişme mahpusların kendi aralarındaki kavgaları ve diğer olaylardır. Ma'mûretü'l-azîz'den Dâhiliye Nezâreti'ne 29 Ekim 1907 tarihinde yazılan telgrafta özetle, 27 Ekim 1907 tarihinde saat 08.30 sularında hapisanede 15'er seneye mahkûm Karaman, Abdülvahhab Seyyid, Hacı Emin, Molla Cuma ve idam mahkûmu Ali Osman isimlerindeki kişiler arasında meydana gelen tartışmaya diğer mahpuslar da katılmış ve daha önceden hapisaneye sokulmuş olan 7 kama ve 14 bıçakla bir kişinin öldüğü ve dört kişinin de yaralandığı büyük bir kavga meydana gelmiştir. Kesici aletlerin hapisaneye ne suretle sokulduğunun araştırıldığı Malatya mutasarrıflığınca soruşturulduğu dile getirilmiştir. Soruşturma neticesi hakkında ayrıca bilgilendirme yapılacağı, hapisanede düzen ve intizamın teminine çalışıldığı ve bir daha bu türden olayın meydana gelmemesi için gerekli tedbirlerin alınacağı bildirilmiştir. Dâhiliye Nezâreti de soruşturmanın neticesinin bir an önce bildirilmesi ve sorumlular hakkında gerekli tahkikatın yapılması talimatını vermiştir (BOA., DH. TMIK.M., 257/42).

2.3. Hapishaneyeye Tahsis Edilen Çeşitli Ödenekler

Hapishanelerin ihtiyaçlarının karşılanması için yılda iki defa –altı ayda bir- ödenek aktarımı yapılmıştır (Sezer, 2021: 284). Hapishanede kalan mahkûmların iâşe, elbise, gaz yağı, ısınma vs. giderleri için tahsis edilen yıllık ödeneğin yetersiz kaldığına dair sıklıkla yerelden merkeze yazılar iletilerek ödenek artımı talebinde bulunulmuştur. Malatya merkez hapishanesi tahsisatı olarak 1871 yılı için 10.000 kuruş gönderilmiştir (BOA., ŞD., 1454/3). 1887'de Ma'mûretü'l-azîz merkez hapishanesine 40.000 kuruş ve Malatya hapishanesine 13.000 kuruşluk bir ödenek tahsis edilmiştir (BOA., ML. MSF. d., 18473; BOA., ŞD., 2523/1). Hapishanenin yıllık kirası olarak da 864 kuruş kaydedilmiştir (BOA., ŞD., 2523/1; BOA., DH. MKT., 273/14). 1889 yılı itibarıyla mahkûmların tayinat ve ilaç bedeli olarak yıllık Ma'mûretü'l-azîz'e 24.000, Malatya'ya 10.400 ve Dersim'e 9.600 kuruşluk bir tahsisat yapılmıştır. Aynı yıl içerisinde mahkûmların ilaç bedeli olarak ayrıca 400'er kuruş gönderilmiştir. Malatya'ya tahsis edilen ödenek, mahpus sayısındaki kapasite üstü artıştan dolayı yılın ortasına varmadan tükenmiştir. Yılın geriye kalan kısmındaki giderler için 15.000 kuruşluk ek ödenek talep edilmiştir. Talep, merkezi hükümet tarafından vilayet merkezinden karşılanması gerektiği cevabıyla sonuçlandırılmıştır (BOA., DH. MKT., 1678/117; 1697/112). Aynı yıla ait başka bir kaynaktan ise Malatya için yıllık bütçenin 12.000 kuruş olduğu ve hapishanenin ödenek sorunu çekmeden idare edilebilmesi için 12.000 kuruşun daha tahsis edilmesi gerektiği kaydedilmiştir (BOA., ŞD., 2547/36). Ödenek yetersizliğine dair çekilen sıkıntılına Malatya ile sınırlı olmadığı görülmektedir. Buna dair Dâhiliye Nezâreti'nden Sadaret'e yazılan 20 Ekim 1898 tarihli yazıda "... vilâyet hapishanelerinin muhassesâtı senenin nisfında hitâm bulmakta olduğundan..." denilerek ödenek yetersizliği dile getirilmiştir. Yazının devamında bu soruna çözüm bulunması gerektiği kaydedilmiştir (BOA., A. MKT. MHM., 682/22). Buradan hareketle taşra hapishanelerinin ödenek sorununun merkezi idare tarafından bilindiği ve buna çözüm arayışında olduğu anlaşılmaktadır. Hapishanelerdeki ödenek yetersizliğinin altında yatan temel neden, kapasite üstü mahpus barındırılmasıdır. Her hapishanenin kapasitesine göre şekillenen ödenek kalemleri,

Malatya merkez hapisanesi özelinde değerlendirildiğinde, buranın yer yer kapasitesinin bir buçuk katı mahpus barındırması dolayısıyla yıllık ödeneğin yetersiz kaldığı ifade edilebilir.

Hapishane ödeneğinin en önemli gider kalemlerinden birisi de yiyeceklerdir. Buranın koşullarının kötü olması mahpusların dilekçelerine de konu olmuştur. Hapishanedekilere günlük verilmesi gereken 170 dirhem tayinat ve 130 dirhem çorbanın verilmediğini ve sadece 125 dirhem tayinat ile iktifa edildiğini beyanla 1918 yılının Nisan ayında Meclis-i Mebusan Riyaseti'ne Malatya hapisanesinde kalan 300 mahpus adına dilekçe gönderen Ali oğlu Mehmed, böyle giderse açlıktan öleceklerini arz etmiştir. Buna ek olarak ya askere alınmalarını ya da nizamnamede belirtilen oranlarda yiyeceğin tahsisini talep etmiştir (BOA., DH. MB. HPS. M., 33/27). Malatya hapisanesi mahpuslarından Hacı İbrahim adıyla 18 Kasım 1917 tarihinde Sadaret makamına yazılan dilekçede, "... bizler ise bu vatanın evladından olub, cehalet yüzünden mahkûm ve mevkûf olduk, şimdi ise islâh-ı nefis ederek vatan ve millet uğrunda fedâ-yı can etmeye hazır bulunmaktayız." diyerek diğer hapisanelerdeki mahkûmlar gibi kendilerinin de askere alınmalarını, bu mümkün değilse tahliye edilmelerini talep etmiştir (BOA., DH. MB. HPS. M., 31/65). Aslında burada yaygın olarak uygulanmaya başlanan genel aflara gönderme yapılmıştır. Aflar kısmında izah edildiği üzere, 1917 yılının sonu ve özellikle 1918 yılının başından itibaren genel afların yaygın olarak uygulanmaya başlandığı görülmektedir.

2.4. Hapishane Görevlileri

Hapishanede görevli olarak kâtip, müdür, gardiyan ve sergardiyan kadrolarında istihdam sağlandığı görülmektedir. Hapishane görevlilerinin sayısı zamanla artış kaydetmiştir. Buna dair kayıtlar incelendiğinde 1885/1886 yılında hapishane görevlileri olarak Müdür Hüseyin Efendi ve Kâtip Ömer Efendi ismi kaydedilmiştir (SVM, H.1304 (M.1886/1887): 59). 1889/1890 yılına gelindiğinde müdür olarak Boyraz Efendi ve kâtip olarak da Hacı Veli Efendi ismi zikrolunmuştur (SVM, H.1308 (M.1890/1891): 63). Müdür ve kâtip dışında görev yapan gardiyan sayısı ise beş olarak kaydedilmiştir. Buna rağmen mevcut mahpuslar için üçü erkek ikisi kadın olmak üzere beş gardiyana daha ihtiyaç olduğu rapor edilmiştir. Yedi olan görevlilere aylık 832 kuruşluk bir maaş ödemesi yapıldığı kaydedilmiştir (BOA., ŞD., 2547/36). İlerleyen yıllarda hapishanede kalan kişi sayısı artış kaydetmiş, buna mukabil buradaki görevlilerin sayısında da artışa gidilmiştir. Böylece hapishane kadrosuna dair personel yetersizlikleri zaman içerisinde giderilmeye çalışılmıştır. 1 Mart 1905 tarihinde Malatya mutasarrıflığından merkeze iletilen talepte mevcut gardiyan sayısının günden güne artış kaydeden mahpus sayısına yetişemediğini ve acilen üç adet gardiyana daha ihtiyaç duyulduğu dile getirilmiştir (BOA., DH. TMIK.S., 57/14). Personel istihdamı hususunda yereldeki talebin karşılık bulması zaman gerektirmiştir. Öyle ki istendiği oranda olmazsa da gardiyan sayısında artışın yaşandığı 1911 yılındaki personel listesine bakıldığında anlaşılmaktadır (BOA., DH. MB. HPS. M., 3/34).

Tablo 3: 1911 Yılı İtibariyle Malatya Merkez Hapishanesindeki Görevliler

Görevli Personelin İsmi	Görevi	Maaşı (Kuruş)	Görevlendirme Tarihi
Şavanzade Halil Efendi	Sergardiyan	250	14 Temmuz 1910
Melukanlızâde Mustafa Efendi	Kâtiplik Yapan Gardiyan	150	5 Ekim 1911
Küçük Mehmed oğlu Hacı Ali	Gardiyan	150	20 Mart 1912
Hacı İlyas oğlu Hüseyin	“	150	16 Ekim 1909
Filinta oğlu Mehmed Efendi	“	150	15 Mayıs 1911
Topal Mecid oğlu Ebuzer	“	150	25 Ağustos 1911
Hadamzâde Hacı Mehmed	“	150	30 Eylül 1911
Diyarbakırlı Hüseyin Baba	Kadın Gardiyanı	47, 10	3 Temmuz 1911
Toplam		1.197,10	

Tablodan anlaşıldığı kadarıyla hapishanenin kurumsallaşması yolunda önemli adımlardan birisi daha atılmıştır. Personelin görev tanımı, maaş miktarı ve dağılımının yapılmış olması, işlerin kurumsal düzeyde rayına oturmaya başladığını göstermektedir. Hatta kadın koğuşu için ayrı bir gardiyan bile bulunmuştur. Tabloda dikkati çeken diğer bir husus göreve başlama tarihlerinin çok eskiye gitmemesidir. Buradaki görevlilerin 1909-1911 yılları arasındaki üç yılda görevlendirilmiş olması, personel istihdamı ile ilgili çabaların sonuç verdiğini göstermektedir. Gardiyanların aldığı maaşların birbirine çok yakın olduğu ve en düşük maaşı kadın gardiyanının aldığı dikkati çekmektedir. Sebebi kaydedilmemiş olmasına rağmen kadın mahkûm sayısının az olmasının bunda etkisi olabileceği düşünülmektedir. Sürecin sistematik bir düzene dönüşmesini görebilmek adına takip eden yıllardaki personel durumuna da bakmak gerekmektedir. Buna göre 1912 yılına dair hapishane görevlilerine dair hazırlanan tablo aşağıdadır (BOA., DH. MB. HPS. M., 5/28).

Tablo 4: 1912 Yılı İtibariyle Malatya Merkez Hapishanesindeki Görevliler

Görevli Personelin İsmi	Görevi	Maaşı (Kuruş)	Görevlendirme Tarihi
Deli Abuzâde Mecid Efendi	Sergardiyan	125	17 Mart 1912
Melukanlızâde Mustafa Efendi	Kâtip	150	5 Ekim 1912
Küçük Mehmed oğlu Hacı Ali	Gardiyan	150	20 Mart 1912
Hacı İlyas oğlu Hüseyin	“	150	16 Ekim 1909
Filinta oğlu Mehmed Efendi	“	150	15 Mayıs 1911
Kasap Mehmed oğlu Ebuzer Ağa	“	150	25 Ağustos 1911
Hadamzâde Hacı Mehmed	“	150	20 Eylül 1911
Sıhhatlı oğlu Halil Baba	Kadın Gardiyanı	100	14 Şubat 1912
Toplam		1.125	

Tablodan anlaşıldığı kadarıyla hapishane, temel düzeyde kadrosunu tekmil etmiştir. Sergardiyanlık maaşının yarı yarıya düşürüldüğü ve bu görevi yapan Mecid Efendi'nin ise kısa bir süre önce aynı görevi yürüten Halil Efendi'nin işten el çektirilmesi dolayısıyla onun yerine görevlendirildiği kaydına ulaşılmıştır. Bu bilgiden hareketle hapishane görevlilerinin görevlerini suiistimal edebileceği sonucuna ulaşılabılır. Ayrıca kadın gardiyanın bir önceki yıl aldığı 47 kuruş 10 paralık maaşının 100 kuruşa tamamlanmasına onay verilmesi dolayısıyla yeni yıldaki kayda 100 kuruş olarak yansdığı

ama yine de en düşük maaş olduğu görülmektedir (BOA., DH. MB. HPS., 144/107). Bununla birlikte kadın gardiyanın değişmiş olması dikkati çekmektedir. 1913 yılına gelindiğinde hapisane görevlilerinin arasında bir de müdürün girdiği görülmektedir. Aynı yıla ait burada görev yapanlara dair hazırlanan tablo aşağıdadır (BOA., DH. MB. HPS. M., 9/18).

Tablo 5: 1913 Yılı İtibariyle Malatya Merkez Hapishanesindeki Görevliler

Görevli Personelin İsmi	Görevi	Maaşı (Kuruş)	Görevlendirme Tarihi
Halil Efendi	Müdür	250	29 Haziran 1912
Melukanlızâde Mustafa Efendi	Gardiyan	150	30 Eylül 1911
Küçük Mehmed oğlu Hacı Ali	“	150	20 Mart 1912
Hasan Ağa	“	150	13 Kasım 1909
Filinta oğlu Mehmed Efendi	“	150	15 Mayıs 1911
Ahmed	“	150	3 Haziran 1908
Hadamzâde Hacı Mehmed	“	150	30 Eylül 1911
İsmi belirtilmemiş	Kadın Gardiyanı	100	15 Şubat 1912
Toplam		1.250	

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı üzere sergardiyan yerine hapisane müdürü tayin edilmiştir. Bununla birlikte önceki kadroya tahsis edilen ödenek iki katına çıkarılmıştır. Bunun dışında personel sayısı ve aldıkları maaş bakımından önemli bir değişiklik olmamıştır. Müdür için eklenen 125 kuruş ile birlikte yıllık maaş tahsisatı 1.125 kuruştan 1.250 kuruşa çıkmıştır. Halil Efendi'nin 1912 yılı içerisinde göreve başlamasına rağmen bu yıl içerisindeki personel arasında kaydedilmediği anlaşılmaktadır. Bunda muhtemelen liste gönderildikten sonra adı geçen kişinin göreve başlaması neden olmuştur. Tablodan anlaşıldığı kadarıyla bir önceki sene kâtip olarak çalışan kişi aynı yerde gardiyanlık yapmaya başlamıştır. Hapishanedeki bu görevlilere rağmen personelin yetersiz kaldığı yapılan yazışmalardan anlaşılmaktadır. Dâhiliye Nezâreti'ne 15 Nisan 1913 tarihinde yazılan yazıda özetle hapisane görevlilerinin maaşının düşük olması bu görevi hakkıyla icra edecek kişilerin bulunamamasına sebep olduğu ve mevcut koşulların hapisanedeki işlerin düzenli yürütülmesini engellediği arz edilmiştir. Bundan dolayı gardiyan sayısının 10'a ve maaşlarının 200 kuruşa çıkarılması ile 400 kuruş maaşla bir memur ve 250 kuruş maaşla bir kâtip tayini lüzumu dile getirilmiştir. Talep, ödenek olarak karşılığı bulunamadığından reddedilmiştir (BOA., DH. MB. HPS., 88/33). Yapılan yazışmadan kısa bir süre sonra hapisanede tifo hastalığının ortaya çıkması dolayısıyla hastalanan mahpuslar dışarıya çıkarılmış ve bunlarla ilgilenmeleri için 3 gardiyan 14 Mart 1914 tarihinden itibaren geçici olarak istihdam edilmiştir. Bunlara verilecek maaş olarak 1.500 kuruş merkezden talep edilmiştir. Talep, sıhhiye kaleminden karşılanması şartıyla kabul edilmiştir (BOA., DH. MB. HPS., 90/60). 1914 yılının Haziran ayında tekrar tifo hastalığı ortaya çıkmış ve hapisanedeki 100 kadar mahpusun eski Malatya'ya nakli gündeme gelmiştir. Bunun için yine geçici olarak dört gardiyanın 600 kuruş karşılığında istihdamı talep edilmiştir. Bu talep, ödenek yokluğu gerekçesiyle mevcut gardiyanlardan ikisinin bu iş için görevlendirilmesi gerektiği şeklinde cevaplandırılmıştır (BOA., DH. MB. HPS., 90/62). 1914 yılı içerisinde mevcut gardiyanların yetersiz olması dolayısıyla sayısının artırılması ve bir kâtipin daha istihdam edilmesi tekrardan arz edilmiştir (BOA., DH. MB. HPS., 18/53). İlerleyen zamanda personel sayısının artırılmasına dair taleplerin devam ettiği görülmektedir. 1918 yılı Ocak ayında nezâretler arası yazışmaya konu edildiği üzere, Malatya hapisanesindeki mahpus sayısı, bağlı olduğu vilayet merkezinden fazla

olmasına rağmen 250 kuruş maaş alan bir sergardiyân tarafından idare edildiği ve gardiyân sayısının olması gerektiği sayının çok altında olduğu ifade edilmiştir. Bunun için 800 kuruş maaşla bir hapishane memuru ile 500 kuruş maaşla bir kâtibin ve ikide gardiyânın tayini ile mevcut maaşların artırılması gereği kaydedilmiştir (BOA., DH. MB. HPS., 93/35). Aynı yıl içerisinde vilayet makamından Dâhiliye Nezâreti'ne hitaben yazılan yazıda özetle, Malatya hapishanesinin öneme haiz olduğunu, buradaki mahpus sayısının 200'ü geçmesi durumunda 250 kuruş maaşla bir sergardiyân ve 150 kuruş maaşla bir gardiyân daha görevlendirilmesinin gerektiği dile getirilmiştir. Aynı yazıda hapishanedeki firarların altında yatan sebeplerden birisi olarak görevlilerin sayısındaki yetersizlikler kaydedilmiştir. Ayrıca mevcut durumda hapishanede yedi kişinin görev yaptığını ve 800 kuruşla bir müdür, 400 kuruş maaşla bir kâtip ve 300 kuruş maaşla da bir sergardiyânın tayin edilmesinin Malatya mutasarrıflığı tarafından talep edildiği ifade edilmiştir (BOA., DH. MB. HPS. M., 32/85). Yazıdaki içeriğe bakılırsa 1912 yılında tayin edilen müdürün görevi başında olmadığı anlaşılmaktadır. Benzer şekilde Osmanlı Devleti'nin son yıllarına kadar taleplerin dile getirildiği ifade edilebilir.

Hapishane çalışanlarının aldığı maaşların düşük olması sadece Malatya için değil, İstanbul'daki hapishaneler için de geçerli olan bir durumdur. Zira buradaki hapishane görevlilerinin maaş sorunu dolayısıyla istifa etmesi hadiselerinin sıklıkla yaşandığı ve bunun tek çözümünün yaşanabilir asgari ekonomik koşulların sağlanabileceği bir aylık tahsisi olduğu İstanbul valisince Dâhiliye Nezâreti'ne bildirilmiştir. Benzeri yazışmalar diğer vilayetlerle de yapılmıştır (BOA., DH. MB. HPS., 93/35). Bu durum, maaş sorununun Malatya'ya has olmadığını göstermektedir. Hapishane görevlilerinin Malatya'da görev yapan diğer memurlara göre daha düşük maaş aldığı ifade edilebilir. Bunu örneklemek adına sancakta görev yapanların içerisinde seçilen bazı şahısların maaş durumuna bakılabilir. Malatya Mutasarrıfı 2.850 kuruş, Malatya Muhasebecisi 1.800 kuruş, Malatya Bidayet Mahkemesi İkinci Reisi 1.400 kuruş, Malatya Bidayet Mahkemesi Savcı Muavini 1.400 kuruş, Malatya Tahrirat Müdürü 1.240 kuruş, Malatya Defterhane Memuru 760 kuruş, Malatya Vergi Memuru 600 kuruş, Malatya Nüfus Memuru 500 kuruş, Malatya İcra Memuru 500 kuruş, Malatya Vergi Kâtibi 400, Malatya Vergi Kâtibi 400 kuruş, Malatya Bidayet Mahkemesi Kâtibi 300 kuruş, Malatya Deftercisi 100 kuruş, Malatya Bidayet Mahkemesi Odacısı 45 kuruş, Malatya İdadisi Müdürü 1.190 kuruş, Malatya İdadisi Muallim-i Evveli 700 kuruş, Malatya Erkek Rüşdiyesi Muallim-i Evveli 590 kuruş, Muallim-i Sânisî 330 kuruş ve Muallim-i Sâlisî 150 kuruş maaş almaktadır (Tekdal, 2020: 389-392). Gardiyânların aldığı maaşların sancaktaki diğer görevlilerle kıyaslanması bile mümkün görünmemektedir. Aldıkları maaşın çok düşük olduğu diğer memurların maaşlarına bakıldığında açıkça anlaşılmaktadır. Buna rağmen görevlerini yürütmüş olmaları, ya buradaki ekonomik koşulların bir zorlaması ya da bir fedakârlık örneği olarak ifade edilebilir.

2.5. Mahpuslar

2.5.1. Mahpusların Sayısı ve Suç Dağılımı

Hapishaneler doğal olarak belli bir kapasiteye sahiptir. Dönem içerisindeki kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla Malatya merkez hapishanesi de genel olarak kapasite üstü mahpus barındırmak durumunda kalmıştır. Hapishanede 1884-1920 yılları arasında kalanların sayısına dair hazırlanan tablo aşağıdadır (BOA., İ.Ş.D., 71/4202; BOA., Ş.D., 2547/36; 1463/16; BOA., DH. TMIK.S., 16/66; 38/59; BOA., DH. MB. HPS., 34/58; 143/79; 153/77; 160/86; 164/19; BOA., DH. MB. HPS. M., 12/21; 33/111; 55/8; BOA., ML. EEM., 1051/1).

Tablo 6: Malatya Merkez Hapishanesinin 1884-1920 Arasındaki Kapasitesi ve Mahpus Sayısı

Yıl	Tutuklu Sayısı	Hükümlü Sayısı	Toplam Sayı	Kapasite
1884	-	-	175	125
1889	-	-	180	125
1897	29	101	130	125
1900	-	-	200	125
1905-1912	335-385	115	450-500	300
1913	-	-	407	300
1914	203	139	342	300
1917	169	25	194	300
1918	200	52	252	300
1919	78	39	117	475
1920	108	43	151	400

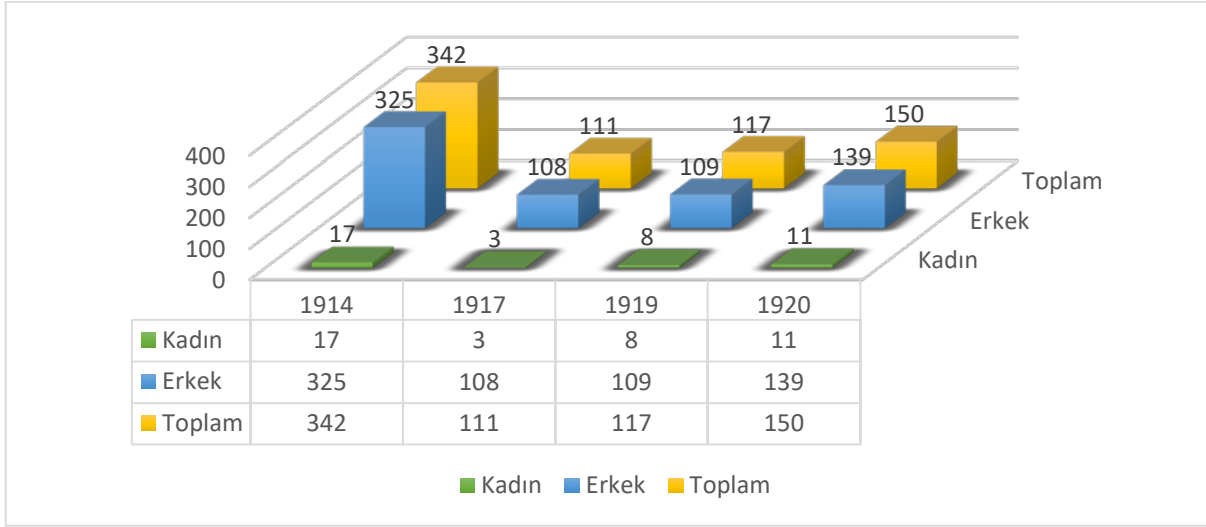
Yukarıdaki tablo bir bütün olarak değerlendirildiğinde genel itibariyle kapasite üstü bir mahpus sayısının mevcudiyeti dikkati çekmektedir. Bunun yanında tutuklu sayısının hükümlü sayısından büyük bir farkla daha fazla olduğu, mahpus sayısının en fazla olduğu zaman diliminin daha ziyade 1905-1914 yılları arasında olduğu ve 1914 yılından itibaren ise büyük farklarla azalmaya başladığı ifade edilebilir. Özellikle genel afların sıklıkla ilan edildiği 1917-1918 yıllarında mevcut mahpus sayısında önemli bir oranda düşüşün olduğu ve 1920 yılına kadar da kapasitenin oldukça altında bir oranda bu düzeyde devam ettiği anlaşılmaktadır. Örnek olması açısından 1919 yılında hapishanenin kapasitesine dair biraz daha detaylı bilgi verilmiştir. Buna göre tutuklu ve hükümlüler için koğuşların ayrı ayrı hesaplandığı görülmektedir. Hükümlü kadınlar için 10 kişi kapasiteli 1 koğuş, erkekler için 200 kişi kapasiteli 4 koğuş; tutuklu kadınlar için 15 kişi kapasiteli 1 koğuş, erkekler için 250 kişi kapasiteli 3 koğuş olmak üzere 210'u hükümlü ve 265'i tutuklu olmak üzere 9 koğuşta toplam 475 mahpus için planlama yapıldığı kaydedilmiştir (BOA., DH. MB. HPS., 164/19). Tablodaki rakamlar sadece toplam olarak verilmiştir. Özellikle 1914 yılından sonra tabloda toplamı paylaşılan rakamların diğer detaylarına yoklama cetvelleri sayesinde ulaşılmıştır. Ulaşılan bilgiler ışığında bazı tablo ve grafikler hazırlanarak aşağıda paylaşılmıştır (BOA., DH. MB. HPS., 153/77; BOA., DH. MB. HPS., 160/86; 164/19; BOA., BEO., 610/45710; BOA., DH. MB. HPS. M., 40/35; 42/46).

Tablo 7: Hapishanede 1914-1920 Yılları Arasında Kalan Mahpusların Cinsiyet ve Suç Türüne Göre Dağılımı

Mahpusların Suça Göre Dağılımı	Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	1914	126	3	129
	1917	23	1	24
	1919	27	1	28
	1920	25	1	26
Toplam		176	5	181
Cünha	1914	9	1	10
	1917	6	0	6
	1919	10	1	11
	1920	13	3	16
Toplam		25	2	27

Tutuklu	1914	190	13	203
	1917	79	2	81
	1919	72	6	78
	1920	101	7	108
Toplam		341	21	362

Yukarıdaki tabloyu tamamlayıcı olması amacıyla yıllar içerisinde hapisanede kalan toplam mahpus sayısı, cinsiyete göre aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Grafik 1: Malatya Hapishanesinde 1914-1920 Yılı Arasında Cinsiyete Göre Mahpusların Dağılımı

Tablo ve grafik birlikte değerlendirildiğinde her suç türünün dağılımında kadınların varlığı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte erkek mahpus sayısı kadınlarla karşılaştıramayacak oranda fazladır. 1914 yılında itibaren hapisanede kalan mahpus sayısında bütün kalemlerde azalma olduğu ve özellikle 1917-1919 yılları arasında muhtemelen genel afların bir sonucu olarak mahpus sayısında önemli bir azalma meydana gelmiştir. 1920 yılına gelindiğinde hapisanede kalanların sayısında ve özellikle de tutuklu sayısında tekrar artış kaydedilmeye başlandığı görülmektedir. Bunda Kurtuluş Savaşı'nın önemli olaylarının cereyan ettiği bir sürecin yaşanıyor olmasının etkisi olabilir. Zira Anadolu sathında Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti büyük oranda sarsılmış ve otorite boşluğu meydana gelmiştir. Böyle bir ortam daha ziyade suça meyilli insanlar için fırsat niteliğinde olmuştur. Bu ortamın tetiklediği başka nedenler de bu oranı artırmış olabilir.

Hapishanede kalmış dört yılın toplam hükümlü sayısı (208), tutuklu sayısının (362) neredeyse yarısına tekabül etmektedir. Bu tablo, yargılama safhasındaki işlerin yavaş ilerlediğine dair bir sonucu akla getirmektedir. Zira Malatya hapishanesinde iki yıl gibi kısa sayılmayacak bir süre kalmış olan Astanalı Sabri, bu müddet içerisinde ceza almadan hapis yatmış ve af ile salıverilmesi hükmüne ulaşmıştır (BOA., BEO., 610/45710). Ayrıca hüküm giymişlerin içerisinde daha ziyade cinayet hükümlülerinin barındığı görülmektedir. Zira Her on mahkûmdan dokuzu cinayet suçuyla burada kalmıştır. Aslında nizamname hükümlerine göre ağır ceza alanların vilayet merkezindeki hapisanede kalması planlanmıştı fakat buradaki yoğunluk sancak merkezindeki hapisanelerin de aynı koşullarda mahkûm almasına sebep olmuştur.

Malatya merkez sancağındaki hapisanenin daha ziyade burada meydana gelen adli olayların ve mahkeme sürecinin önemli bir paydaşı olarak hizmet yürüttüğü varsayıldığında, bu sancak ve bağlı kazalarındaki olayların gelişimine bakılması, hapisanede mahpus profili ve suç dağılımına dair bir fikir vermesi adına önem arz etmiştir. Bu çerçevede 1908-1912 yılları arasında sancak merkezi

ve bağı kazalarında meydana gelen olayların dağılımı tablo halinde aşağıda verilmiştir (BOA., DH. EUM. THR., 76/7).

Tablo 8: Malatya Merkez Sancağı ve Kazalarında 23 Temmuz 1908-13 Mart 1912 Tarihleri Arasında Meydana Gelen Adli Olayların Dağılımı

Yerleşim Yeri İsmi	Malatya	Besni	Adıyaman	Akçadağ	Kâhta	Toplam
Cinayet ve benzeri suçlar	49	30	39	38	36	192
Hırsızlık	189	39	17	41	6	292
Yangın Çıkarma	14	1	18	17	19	69
Rüşvet	19	8	1	6	5	39
Tecavüze Teşebbüs	29	11	4	27	1	72
Kadın Kaçırma	64	6	2	-	9	81
Yaralama	45	13	9	16	14	97
Organ Kesme	5	-	1	-	-	6
Gasp	6	2	1	4	-	13
Asayiş İhlal	1	-	-	-	-	1
Barut Kaçaklığı	6	-	-	-	-	6
Yalancı Şahitlik	4	3	1	-	-	8
İşkence ile Darp	1	-	-	-	-	1
Toplam	432	113	93	149	90	877

Tablodaki rakamlar 3 yıl 7 ay 21 günlük bilançonun sonucudur. Malatya merkez ve buraya bağı nahiyeye ile köyleri kapsayan tablodaki rakama bakıldığında, burada meydana gelen adli vakaların diğer yerlerden oldukça yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Söz konusu yerleşim birimlerinde nüfusun hacmi dikkate alındığında bu sonucun makul karşılanabileceği söylenebilir. Tabloda hırsızlık suçunun en yüksek rakama sahip olduğu ve onu kadın kaçırmak ile cinayet kapsamına giren suçların takip ettiği görülmektedir. Malatya sancağı ve bağı kazalarında meydana gelen adli olaylar ile ilgili olarak tutuklanan kişilerin ilk olarak gönderileceği merkezin Malatya merkez hapishanesi olacağı dikkate alındığında, hapishanedeki yoğunluğun öncelikle yereldeki asayiş olaylarının bir sonucu olduğu tespitine varılabilir. Sadece bir yıllık bilançoğu görebilmek adına 1911 yılı için hazırlanan çizelgeye bakmakta fayda vardır. Çizelgedeki içeriğe göre 21 çeşit suç işlenmiştir. Bunların içerisinde darp etme ve yaralama (148 kişi), gasp etme (11 kişi), hırsızlık (44 kişi), silahla yaralama (14 kişi) vs. suçların ilk sırada olduğu; buna karşın tecavüz, emniyeti suiistimal, tehdit, dolandırıcılık vs. suçların ise birer defa işlendiği kaydedilmiştir. Toplamda 383 suç kayda geçmiş, bunlardan 379'u yakalanmış ve 2'si de henüz yakalanmamıştır (BOA., DH. EUM. KADL., 18/5). Sancak düzeyinde tespiti yapılan adli olayların hapishanelere yansımaları vilayet düzleminde görmek adına Ma'mûretü'l-azîz vilayeti merkezi ile bağı sancak ve kazalardaki hapishane ve tevkifhanelerde kalanlara dair 1911 yılı için düzenlenen tablo ise aşağıdadır (BOA., DH. MB. HPS., 143/79).

Tablo 9: Ma'mûretü'l-azîz Vilayeti Hapishanelerinde 1911 Yılı İtibariyle Suç Dağılımı

Yerleşim Yeri İsmi	Kabahat	Cünha	Cinayet	Tutuklular	Toplam
Merkez Hapishanesi	-	20	114	117	251
Harput Kazası	-	5	-	7	12
Pütürge	-	1	-	-	1
Keban	-	-	-	1	1
Arapgir	-	3	-	2	5
Eğîn	-	2	-	-	2
Malatya	-	7	108	-	115
Akçadağ	-	-	-	21	21
Besni	-	3	7	-	10
Adıyaman	-	4	-	34	38
Kâhta	-	-	-	9	9
Dersim	-	-	12	13	25
Çarsancak	-	-	-	10	10
Mazgird	1	3	-	1	5
Çemişgezek	-	-	1	5	6
Toplam	1	48	242	220	511

Tablodan anlaşıldığı kadarıyla hükümlülerin büyük oranda cinayet suçundan hapiste kaldığı, onları henüz mahkemeleri neticelenmemiş olan tutukluların takip ettiği anlaşılmaktadır. Vilayet merkez hapishanesinden sonra en fazla mahpusun Malatya hapishanesinde olduğu ve burada hiç tutuklunun tutulmadığı anlaşılmaktadır. Yapılan hesaplamada bir hata olduğu düşünülmektedir. Zira başka kayıtlarda aynı tarihte Malatya hapishanesinde kalan hükümlülerin iki katından daha fazla tutuklu olduğu sonucuna ulaşılmış ve yukarıdaki tabloda paylaşılmıştır. Bu konuda verilen rakamların teyide muhtaç olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte vilayet merkezi, Malatya, Dersim sancakları merkez hapishaneleri dışındaki diğer yerlerde cinayet suçlarının pek olmadığı, buna karşın daha küçük kaza merkezlerinde ise tutukluların ve basit suç kapsamındaki cünha suçlarının kaldıkları görülmektedir.

Sancak düzeyinde işlenen suçlarla iltisaklı kişilerin yakalandıktan sonraki aşaması olan yargılama safhası da adli teşkilatın ve dolayısıyla hapishanenin önemli paydaşlarından birisini oluşturmaktadır. Zira burada yapılan yargılamanın hızı, hapishanedeki hükümlü ve tutuklu sayılarının dağılımını doğrudan etkilemektedir. Sancak hapishanedeki tutuklu sayısının çoğu zaman hükümlü sayısından oldukça fazla olduğuna yukarıda değinilmişti. Bunun sebebinin anlaşılması adına, 1896-1897 yıllarında Malatya'daki Ceza Mahkemesi ve ona bağlı İstintak Dairesi'ne yansıyan davaların sonuçlandırılma oranlarına bakılmasında fayda vardır. Malatya Ceza Mahkemesi'ne 1896 yılında 363 yeni dava intikal etmiştir. 1897 yılının ilk dokuz ayında ise 334 dava daha gelmiştir. Böylece toplam dava sayısı 697'ye ulaşmıştır. Bunlardan 409'u aynı içinde ele alınmış olup, diğerleri gelecek yıla devretmiştir. Aynı mahkemenin İstintak Dairesi'ne 1896 yılından 618 dava ve 1897 yılının ilk dokuz ayı içerisinde 117 olmak üzere toplam 735 davanın

intikal ettiği kaydedilmiştir. Bu dairenin 528 davayı karara bağladığı ve 207 davanın ise incelemesinin devam ettiği dile getirilmiştir (BOA., DH. TMIK. S., 16/66). Mahkemedeki davaların akışına ve sonuçlandırma oranlarına toplu olarak bakıldığında, kötümser olmaya sebebiyet verecek düzeyde değilse de iyimser olabilmeyi sağlayacak kadar yüksek bir düzeyde olmadığı da ifade edilebilir. Mahkeme intikal etmiş bir davanın aynı yıl içerisinde ele alınması ve sonuçlandırılmış olmasının düşük ihtimal olduğu düşünülebilir. Bu vaziyet, dolayısıyla hapisanede yargılamayı bekleyen kişi sayısının fazla olmasını tetiklemiştir. Vilayet merkezindeki durumun bundan çok da farklı olmadığı ifade edilebilir. 1888 yılı itibarıyla burada kalan 125 kişinin 69'u 1 ile 5 yıl arasında değişen sürelerde buraya alınmış olmasına rağmen, yargılamalarının devam ettiği dile getirilmiştir. Hatta bunlardan birisi cinayet suçundan 15 yıldır hapisanede olmasına rağmen hakkında henüz hüküm verilmemiştir (Demirel, 1986: 193).

2.5.2. Aflar

Osmanlı Devleti gerek gördüğü hallerde genel af ya da kişiye özel af çıkartabilmiştir. Bunun birçok sebebi olmakla beraber mahpusların devlete olan maliyetinin hafifletilmesi ve hapisanelerdeki izdihamın önüne geçilmesi düşüncesinin öncelikli olduğu dile getirilebilir (Öztürk, 2014: 105). Genel af padişahın yetkisindedir. Kanun-i Esasi ile bu hakkı korunmuştur. İlerleyen zaman diliminde padişahın bu yetkisi, Meclis-i Umûmi ve Meclisi Vükela kararıyla birlikte uygulanır olmuştur. Genel af özellikle padişahların cülus günlerinde ya da devletin genelini ilgilendiren bazı siyasi gelişmeler gerekçesiyle ilan edilebilmiştir (Yıldız, 2015: 98). II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi ve Meclis-i Mebusan'ın tekrar açılması münasebetiyle 27 Temmuz 1908 tarihinde aff-ı umûmi ilan edilmiştir. Adli mahkûmlar bu kapsamın dışında tutulmuştur. Daha sonra cezasının üçte ikisini tamamlamış olan adi suçlular da bu kapsama alınmıştır (Köksal, 1996: 140, 141). Genel af vesilesiyle Malatya merkez hapisanesindeki mahpuslar da salıverilmiştir. Buna dair kayıtlar özetle aşağıda paylaşılmıştır. 1917 yılı içerisinde Antalya, Isparta ve Ma'mûretü'l-azîz merkez ve kazalarındaki hapisanelerde bulunan mahpuslardan 18 yaşından küçük ve cünha suçlu ile mahkûm olanların af edilmeleri kararı alınmıştır. Bu kapsamdaki 124 mahkûm ile sağlıkları hapisanede kalmaya uygun olmayan 18 yaş altındaki 346 kişi af edilmiştir (BOA., DH. MB. HPS., 108/31). 2 Eylül 1918 tarihinde Saruhan, Kavala, Alaşehir, Fethiye, Antalya, Burdur, Isparta, Kozan, Mersin, Tarsus, Kala'a-i Sultaniye, Bayramiç, Ezine, Balya, Bandırma, Karesi, Kastamonu, İnebolu, Tosya, İzmir, Bolu, Ma'mûretü'l-azîz vs. yerlerdeki hapisanelerde bulunan mahkûmlardan 238 kişi af edilmiştir. 10 Eylül 1918 tarihinde Garbi Karaağaç, Denizli, Kalecik, Keskin, Ankara, Trabluşşam, Lazkiye, Savur, Cebel-i Lübnan, Urfa, Halep, Konak, Hama, İnegöl, Kirmasti, Hassa, Dersaadet, Keşan, Malatya ve Yozgad hapisanelerinde bulunan ve cezalarının üçte ikisini tamamlamış olanlardan 163 şahıs ile Cebel-i Lübnan ve Urfa hapisanelerinde bulunan ve ıslah olduklarına ikna olunan siyasi mahkûmlardan da 15 kişi af edilmiştir. 27 Eylül 1918 tarihinde Aydın, Cebel-i Bereket, Adana, Akhisar, Akka, Nablus, Terme, Bafra, İdlib, Siverek, Siird, Diyarbakir, Mardin, Zile, Sinob, Akdağ Madeni, Kayseri vs. yerlerdeki hapisanelerde bulunan mahkûmlardan 94 kişi ile Samsun, Mardin, Adana, Çorum ve Kayseri'de bulunan hapisanelerdeki siyasi mahkûmlardan 68 kişi af edilmiştir. 30 Ekim 1918 tarihinde Urfa, Çorum ve Ordu hapisanelerinde bulunan 42 şahıs af edilmiştir. 10 Kasım 1918 tarihinde Dersaadet hapisanesinde aynı şartlarla 21 mahkûm affedilmiştir (BOA., DH. MB. HPS., 35/93). 1919 yılının Nisan ayına gelindiğinde benzer şekilde fakat bu sefer bütün vilayetleri kapsayan ve cezasının üçte ikisini tamamlamış, 18 yaşından küçük ve iyi halleri bulunan mahkûmların af edilmeleri sağlanmıştır. Af koşullarını sağlayanların tespiti için de yerleşim biriminin en yetkili kişisi başkanlığında bir komisyonun teşkil ettirilmesi ve kararın komisyon marifetiyle alınarak Nezârete iletilmesi sağlanmıştır (BOA., DH. MB. HPS., 109/49).

Özel af ile ilgili kayıtlara da tesadüf edilmiştir. Kötü konuştuğundan dolayı Malatya hapishanesinde iki yıl kaldıktan sonra cezası yeterli görülen Astanalı Sabri bu müddet içerisinde ceza almadan hapis yatmıştır. Yazıdan anlaşıldığı kadarıyla da kısa bir süre içerisinde serbest bırakılacaktır (BOA., BEO., 610/45710). 29 Mayıs 1898 tarihli Sadaret tezkiresi ile hırsızlık ve yaralama maddelerinden dolayı 6 Ağustos 1886 tarihinden beri 12 sene müddetle kürek cezasına mahkûm olup, Malatya hapishanesinde bulunan Topal Fido oğlu Mehmed'in hastalığı sebebiyle affedilmesine onay verilmiştir (BOA., BEO., 1137/85267; BOA., İ. AZN., 30/2). 21 Nisan 1899 tarihli Sadaret tezkiresi ile cinayet maddesinden 15 sene kürek cezasına mahkûm olarak Malatya hapishanesinde sekiz seneden beri kalan Osman'ın kızı Emine'nin cezasının yarısını tamamlamasına iki sene kalmış ise de hapishanenin rutubeti cihetiyle vücudunu istila eden ve bedensel hareketini kısıtlayan hastalığın tedavi edilmesine rağmen iyileşmemiş olduğu, doktor raporu ile belgelendiğinden affedilmesi uygun görülmüştür (BOA., İ. AZN., 33/28; BOA., BEO., 1308/98094). 16 Kasım 1900 tarihli Sadaret tezkiresi ile cinayet maddesinden dolayı 15 sene kürek cezasına mahkûm olup, 6 Ekim 1892 tarihinden itibaren Malatya hapishanesinde mahpus olan Malatya'nın Hamidiye Mahallesi'nden Serpolis Ali Efendi'nin müptela olduğu hastalığı artarak hayatını tehlikeye attığından Diyarbakir ve Ma'mûretü'l-azîz vilayetleri adliye müfettişleri ile Malatya İdare Meclisi'nin aldığı karara istinaden affına karar verilmiştir (BOA., İ. AZN., 35/44). Adı geçen kişi Malatya hapishanesinde kalırken eşi, annesi ve üç çocuğuna bakacak kimsesi olmaması dolayısıyla 1895 yılında affını talep etmiş olmasına karşın, ailesine 150 kuruş aylık bağlanmıştır. Zira cezasının henüz 1/3'ünü bile tamamlamamıştır. 1900 yılında hastalığı nedeniyle affı sağlanınca ailesine bağlanan 150 kuruş kesilmiştir (BOA., BEO., 721/54034; 1413/105929; 1537/115265). Her ne kadar Malatya hapishanesinde tesadüf edilmemiş ise de içerde herhangi bir kaza ile sakat kalanların da bu kapsama alındıkları görülmüştür. Buna dair bir örnek 1911 yılında Karesi merkez hapishanesinde üç sene kürek cezasına mahkûm olup, burada geçirdiği kaza sonucu sakat kalan Ahmed oğlu İbrahim için çıkarılmıştır (Yıldız, 2015: 99).

Yereldeki yetkililerin aldıkları bazı kararların yanlış olduğu zamanlar da olmuştur. Örneğin Dâhiliye Nezâreti'nden 20 Eylül 1919 tarihinde Ma'mûretü'l-azîz'e yazılan şifreli telgrafta özetle, idari salahiyyetle Malatya hapishanesinden saliverilen altı kişinin tekrar yakalanması ve hapishaneye iadesi istenmiştir. Buradan hareketle hukuk dışında bazı işlemlerin yapılabildiği sonucuna da ulaşılmaktadır. Çekmesi gereken cezası olduğu halde tahliye edilenlerin olması ve bunun açığa çıkarılarak Nezâret nezdinde gündeme taşınmış olması, kanunsuzluğun artık saklanamayacak bir düzeye geldiğini de göstermektedir (BOA., DH. ŞFR., 103/199).

2.5.3. *Tayinat*

Hapishanede kalan kişilerin imkânlar ölçüsünde yemek, elbise ve ayakkabı gibi temel ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmıştır. Bu konuda daha ziyade altı aydan fazla ceza almış mahkûmlar dikkate alınmıştır.^e Fakat mahpus yemeğinin (nân-ı azîz) idarece verilmesi gerektiği beklentisinin her zaman ve koşulda gerçekleşmediği görülmektedir. Bu konuda Malatya merkez hapishanesinde kalan mahpusların tamamına yemek verilemediği ile ilgili kayıtlara rastlanılmış olması, temel insanî ihtiyaçlardan olan beslenme konusunda bile sorunların yaşandığını açığa çıkarmıştır. 1872 tarihinde hapishane de kalan mahkûmların Malatya Mutasarrıfı Tayyar Paşa'ya tek katlı yeni bir hapishanenin inşa olmasına vesile olduğu gerekçesiyle bir teşekkür yazısını gönderdiği ve buna ek olarak kendilerine elbise de verilmesini içeren talepleri düşünüldüğünde bu tarihte yeni bir hapishanenin yapıldığı ve mahkûmlara elbise verilmesi uygulamasının da

^e Mahpuslara verilmesi gereken giysinin çeşidi ve yemek miktarı ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Şen, 2007: 110-117.

yürürlükte olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca aynı yazışmalar takip edildiğinde 1871 yılı için hapisane masraf bedeli olarak 10.000 kuruşun tahsis edildiği kaydedilmiştir. Verilen aba, don ve ayakkabının ne kadar süre kullanılacağı ve ne kadarlık süreden sonra tekrar alınması gerektiğine dair bir düzenlemenin olmadığı beyanıyla izahat istenmiştir. Şûrâ-yı Devlet'ten verilen cevapta sadece vilayet merkezindeki mahkûmların elbise masraflarının karşılandığını Malatya'nın vilayet merkezi olmaması hasebiyle buradaki mahkûmların böyle bir hakkının olmadığı lakin mahkûmların da üryan bırakılmayacağı beyanıyla hapisaneye tahsis edilen ödenekten bu ihtiyacın karşılanmasına müsaade edilmiştir (BOA., ŞD., 1454/3). Malatya İdare Meclisi ve Mutasarrıfı tarafından 16 Nisan 1890 tarihinde kaleme alınan raporda ifade edildiği üzere hapisanede kalan kişilerin tamamına yemek verilememektedir. Raporun tutulduğu tarih itibarıyla hapisanede kalan 180 kişiden sahipsiz ve muhtaç durumda bulunan 120 kişinin yemeği karşılanmaktadır (BOA., ŞD., 1463/16). Mahkûmlara verilecek yemeğin bedelinin merkezi bütçeyle tahsisi yapılan ödeneklerden karşılanmasına rağmen yetersiz kaldığı görülmektedir. Mevcut durum bu haliyle şikâyetlere sebebiyet vermiştir. Bu konuda gelen şikâyetlerin giderilmesi gerektiği merkezi hükümetten vilayete bildirilmiştir (BOA., DH. MKT., 273/14). Anlaşıldığı kadarıyla merkezi hükümet sorun çıkmayacak bir formül arayışındadır. Bu konuda da yereldeki yetkililerin çözüm üretmesini beklemektedir. Fakat konu ile ilgili tutulan raporlara bakıldığında, mahpusların yemek ve ilaç bedeli olarak hapisaneye tahsis edilen yıllık ödeneğin ihtiyaç duyulanın yarısını bile karşılamadığı görülmektedir. Hapisanede bulunanların aylık yemek ve gazyağı giderleri iki bin küsuru aşmaktadır. Yıllık olarak buraya tahsis edilen ödenek ise 13.000 kuruştur ve yılın ortası gelmeden bitmektedir. Tablo böyleyken hapisane idaresi, kendince bir çözüm üretmeye kalkışmıştır. İhtiyacı olan kişilere bu ödenek sarf edilerek diğerlerinin kendi başının çaresine bakması yoluna gidilmiştir. Böylelikle ödeneğin daha uzun süre kullanımına gayret edilmiştir. Buldukları çare, diğerlerinin şikâyetiyle sürdürülemez hale gelmiştir. Tek çare olarak bu sefer yerelden ödeneğin artırılması talepleri sıklıkla dile getirilmeye başlanır olmuştur (BOA., ŞD., 1463/16). Ödenek artırım talepleri, vilayet merkezinden çözüm üretilmesi gerektiği cevabıyla kapatılmıştır (BOA., DH. MKT., 1678/117; 1697/112). Yani ödenek temin süreci kısır bir döngüye girmiştir.

Hapisanede bulunanların içme ve kullanma suyunun borularla içeriye kadar taşındığı fakat bu sistemin bazı zamanlarda arızaya maruz kaldığı kaydedilmiştir. 1914 yılında buraya tahsisli su yolu kirlenmiş ve musluklardan su akamaz hale gelmiştir. Sorunun çözümü olarak merkezdeki iki kapılı handan taşıma yolu ile suyun koşullara taşınması ya da mevcut sistemin elden geçirilerek gerekli bakımın yapılması gündeme taşınmıştır. Sonuçta yapılacak bakım işlemi için 504 kuruşluk bir masraf hesaplanmıştır. Talep edilen bu ödenek karşılanmıştır (BOA., DH. MB. HPS., 12/79).

Hapisanedekilere verilmesi gereken tayinat, bazen de buradaki başka sorunların kaynağı olarak gösterilmiştir. 26 Kasım 1919 tarihinde Dâhiliye Nezâreti'nden vilayete yazılan yazıda özetle Malatya merkez ve civarındaki diğer hapisanelerdeki mahpuslara 24 saatte bir yemek verilmesi gerektiği, bunun düzenli verilmemesinden kaynaklı daha önde 21 kişinin firar ve 2 kişinin de katledildiği dile getirilmiştir. Vilayetin gerekli tedbirleri alarak bu tür olaylara meydan verilmemesinin sağlanması istenmiştir (BOA., DH. MB. HPS., 98/31).

Hapisanenin tayinatı ile ilgili yereldeki müteahhitlerden alımlar gerçekleştirilmiştir. Buna dair kayıtlar incelendiğinde 1914 yılında Hapisane Sergardıyanı Mahmud Efendi'nin müteahhitlere hak ettiklerinden 3.199 kuruş fazla ödeme yaptığı tespit edilmiştir. Haliyle de devleti zarara uğratmaktan ödeneğin onayı ve ödenmesi sürecindeki herkes -Sergardıyan Mahmud Efendi, Başkâtip Ali Suzi, Liva Kâtibi Mustafa Ali ve diğerleri- hakkında 1916 yılında soruşturma açılmıştır. Devletin uğradığı zararın, aracı olan kişilerden tahsil edilmesine karar verilmiştir (BOA., DH. MB.

HPS., 76/7). Hapishanenin ekmek ihtiyacını karşılayan fırıncı esnafına yapılan ödemelerde bazı sıkıntılar hâsıl olmuştur. Yerelden çözüm bulamayınca da fırıncılar, Meclis-i Mebusana dilekçeler göndererek haklarını talep etmişlerdir. 6 Ocak 1918 tarihinde Ekmekçibaşı Mehmed imzasıyla Malatya'dan gönderilen dilekçede özetle, Nisan ayından Eylül ayına kadar hapishaneye verdikleri ekmeğin bedeli olarak 300 kuruşun üzerinde alacakları olmasına rağmen henüz bu alacakları tahsil edilememiştir. Aynı yıl içerisinde yaşanan kıtlık ve diğer olumsuzluklar dolayısıyla işlerini yapmakta zorluk çektiklerinden ötürü haklarının bir an evvel verilmesini talep etmişleridir. Talepleri yerinde görülerek gerekli işlem yapılmıştır (BOA., DH. MB. HPS., 64/47).

Hapishanenin aydınlatılması da buraya tahsis edilen ödenekten karşılanmıştır ve genellikle gazyağı ile bu hizmet verilmiştir. Vilayetten Nezâret'e 20 Eylül 1917 tarihinde bildirildiği üzere, aydınlatma gideri olarak gönderilen havalename kâfi gelmemiş ve birkaç günden beri geceleri mahpuslar karanlıkta kalmak durumunda kalmışlardır. Bu tablo, mahpuslar için bir kaçış fırsatı da oluşturabileceğinden olası riskleri azaltmak adına acilen ödenek talebinde bulunulmuştur (BOA., DH. MB. HPS., 64/20).

2.5.4. Sağlık Hizmetleri

Hapishanelerin ıslahına dair 1880 yılından itibaren yapılan düzenlemelerle hedeflenen şey, özellikle sağlık koşullarının iyileştirilmesi ve bu yerlerde tifo, dizanteri, lekeli humma, kolera gibi salgın hastalıkların yayılmasını önlemektir. Bu amaçla hem İstanbul hem de Anadolu'daki hapishaneler genel itibarıyla on beş günde bir yereldeki tabiplerce teftiş edilecek ve salgın olup olmadığına dair muayene raporları düzenlenecekti. Gerek duyulduğunda görevli tabip ve eczacı tarafından ilaç hazırlanıp mahpuslara verilecekti (Tiryaki, 2021:432). Malatya merkez hapishanesinde bulunanlar için Belediye Tabibi (BOA., DH. TMIK. S., 16/111) ve Eczacı Toros'un görevli olduğu, biriken ilaç ücretleri ile ilgili işlemlerin takibinden anlaşılmaktadır. Bu çerçevede 1887 yılı içerisinde mahpusların ilaç bedeli olarak 3.205 kuruş ödenmesi gerekirken o yıl için Malatya hapishanesine tahsisli ilaç ödeneğinin tamamı olan 500 kuruşun ödendiği (BOA., ŞD., 2523/1), kalan miktarın ödenmesi için girişimlerin olduğu anlaşılmıştır. Söz konusu edilen 3.205 kuruşluk ilaç giderinin de bir sancak hapishanesi için fazla olduğu düşünülerek inceleme başlatıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda mahpuslara verilen ilaçlarla ilgili tutulan kayıtların incelenmesi yoluna gidilmiştir (BOA., DH. MKT., 1407/26). 1891 yılı vilayet geneli hapishanelerde kalan mahpuslar için yapılan ilaç tahsisatı 1.968 kuruştur. Bunun içerisinde Malatya'nın payı 328 kuruştur. Oysa Malatya merkez hapishanesinin 1888 yılı Haziran ayından 1890 yılı Şubat ayına kadar geçen 20 ay zarfında ilaç gideri olarak biriken borcu 2.940 kuruştur. Mevcut borcun gelecek seneki vilayet ilaç bütçesi tamamıyla Malatya'ya tahsis edilse dahi ödenek yetmeyecektir (BOA., DH. MKT., 1746/77). 1892 yılı için tahsis edilen ilaç bedeli 328 kuruştur. Aynı yıl içerisinde hapishanede ortaya çıkan tifo ile mücadele kapsamında 328 kuruşluk ödeneğe ek olarak 74 kuruşluk bir harcama daha yapılmıştır. Bütçe dışı ödeme yapılan miktarın gelecek seneki ilaç tahsisatından kesilmesine karar verilmiştir (BOA., DH. MKT., 1988/1). İlaç gideri olarak yapılan tahsisatın yeterli gelmediği anlaşılmaktadır. Zira mahpus sayısındaki artışla paralel olarak 1895 yılı için 1.968 kuruşa çıkartılan ilaç bedeli ödeneğinin yetersiz kaldığı ve buna ilaveten 4.032 kuruşun daha gelecek seneki ödenekten tahsis edildiği kaydedilmiştir (BOA., BEO., 698/52316). İlaç bedellerinin ödenmesindeki gecikme ve yaşanan sorunlardan dolayı tabibin ilaç vermektan imtina etmeye başladığını, zira bir önceki yıldan bile alacağı varken yine ilaç verdiğini ama bunun sürdürülebilirliğinin olmadığını beyanla ilaç bedellerine dair ödeneğin acilen artırılması gerektiği dile getirilmiştir (BOA., ŞD., 1463/16). İlerleyen yıllarda ilaç bedelleri ile ilgili ödenek talepleri devam etmiştir. Dâhiliye Nezâreti'nden 26 Şubat 1914 tarihinde hapishanenin ilaç bedeli olarak

1.500 kuruş talep edilmiştir. Bu talep yerinde görülerek istenilen meblağ gönderilmiştir (BOA., DH. MB. HPS., 55/28). Fakat aynı yılın Haziran ayında talep edilen 1.800 kuruş ise Dâhiliye Nezâreti'nce vilayetin karşılması gerektiği gerekçesiyle olumsuz karşılanmıştır (BOA., DH. MB. HPS., 56/31). Yani örneklerden de anlaşıldığı kadarıyla ilaç için tahsis edilen ödenek sürekli yetersiz kalmış ve ek talepler şekillenmiştir. Bunların bir kısmı olumlu karşılanırken bir kısmı da olumsuz sonuçlanmıştır.

3. Sonuç

Malatya merkez hapisanesi örneğinde Osmanlı taşra hapisanelerinin birçok boyutuyla ele alındığı bu çalışmada, öncelikle devletin ekonomik yatırımlarının içerdeki ayağının devletin dış politikasındaki gelişmelerinden bağımsız olmadığı anlaşılmıştır. Bu kapsamda hapisanelerin merkezi bütçeden finanse edilmesi olumlu bir gelişme olmasına karşın tahsis edilen ödeneklerin yetersizliği bu konuda hedeflenen standartların yakalanmasını engellemiştir. Buna rağmen Malatya düzleminde mevcut sorunların aşılması adına çözüm arayışlarının bir neticesi olarak, içinde zabıta koğuşundan gardiyan koğuşuna; revirden tevkifhaneye ve kadınlara ayrılan diğer yerlere kadar birçok müştemilatın olduğu hapisane standartlarını taşıyabilecek yeni hapisane binalarının inşa edilmesi projelerinin hazırlanmış olması, yerelde ve merkezi idarede kurumsal bir yapı olarak hapisane idaresine dair bir bilincin oluştuğunu göstermektedir. Buna ek olarak hapisane görevlilerinin zamanla hem sayı olarak hem de görev dağılım çeşitliliği olarak artış kaydetmiş olması ile bir müdür marifetiyle buranın idare edilmiş olması kurumsallaşmanın başka bir tezahürü olarak ifade edilebilir.

Ma'mûretü'l-azîz merkez hapisanesi ile birlikte buraya bağlı olan Dersim ve Malatya sancakları ile bağlı kaza merkezlerindeki hapisanelerin neredeyse tamamı için -sorunun yerinde teşhis edilmesini sağlamak adına- teftişlerin yapılmış olması, merkezi idarenin hapisaneler ile ilgili çekilen sıkıntılardan haberdar olduğunu ve çözüm arayışında olduğunu göstermesi açısından önem arz etmektedir. Teftişler sonrasında kaleme alınan raporlar hapisanelerin fiziki koşulları ve kapasitelerini ifade etmek adına öneme sahiptir. Bu raporların içeriklerine bakıldığında, büyük oranda o günkü koşulların yerinde tespitinin yapılmış olduğu ve eksikliklerin dile getirilmiş olduğu görülmektedir. Raporlarda özellikle en fazla dile getirilen hususlar, izdiham olarak ifade edilebilecek düzeyde kapasite üstü mahpusun tutulması, bunların tedavileri sürecinde büyük öneme sahip olan ilaçların tedarikinde sıkıntılarının yaşanması, yemek verilmesinde bir kısmının dışarda tutulması dolayısıyla şikâyetlerin söz konusu olması ve hususen salgın hastalıklara müptela mahpusların diğer kişilerle birlikte kalmasının bir neticesi olarak burada salgın hastalıkların önemli oranda can alması ve yayılım hızına sahip olması dile getirilmiştir. Aciliyet arz eden bu duruma yeni bir hastane binasının inşası ve dışardan başka bir yere mahkûm gönderilmesi seçeneklerinin yerelden kabul görmesine rağmen bürokratik engeller ve ödenek tedariki ile ilgili diğer sıkıntılardan dolayı hayata geçirilememiş olması, mevcut sorunların çözümünü olanaksız kılmıştır. Hapisane binasının fiziki koşullar açısından çok kötü durumda olması, deprem gibi doğal afetlerde büyük oranda zarar görmesine ve yer yer burada kalanların firarını kolaylaştıran bir unsura dönüşmesine sebebiyet vermiştir. Binanın su yolu üzerinde olması rutubete sebebiyet vermiş, pencerelerin boyutu ve bulunduğu yerden dolayı yeterince hava ve ışık alamaması ile zeminin gereğince döşenmemiş olması hastalıklara davetiye çıkarmıştır. Nihayetinde burasıyla ilgili hazırlanan raporların hemen tamamında bu konu muhakkak dile getirilmiştir. Fiziki koşulların sağlığa uygun olmamasına ek olarak mahpusların dışardan buraya kesici ve delici alet soktukları ve ara sıra bu aletlerle birbirine zarar verdikleri bazen de buradan firar etmekte kullandıkları tespit edilmiştir. Buradan hareketle hapisanenin güvenliği konusunda ciddi sorunların yaşandığı

anlaşılmaktadır. Son olarak değişik nedenlerle mahkûmların genel ve özel af ile buradan salıverildiği görülmektedir. Affa uğrayabilmek için genellikle cezanın üçte ikisinin tamamlanmış olması ve herhangi bir hastalığa müptela olmak yeterli sebep olarak görülmüştür. Bazen de 18 yaşından küçük olmak ve hapisanede geçirdiği sürede sorun çıkarmamış olmak gibi hususlar af için yeterli görülmüştür. Böylelikle devletin sırtındaki hapisane yükünün geçici de olsa bu aflarla hafiflediği ifade edilebilir.

Osmanlı Devleti'nin yıkılma sürecinde, merkezi yapıda ve dış siyasette yaşanan sorunların içerdeki yansımalarını göstermesi açısından, taşra hapisanelerinin durumu önem arz etmektedir. Malatya merkez hapisanesi örneğinde ele alınan bu çalışmanın sonuçlarının, Osmanlı Devleti'nin diğer hapisaneleriyle ilgili yapılan çalışmaların sonuçlarıyla benzer olduğu ifade edilebilir. Özellikle fiziksel koşulların kimi yerlerde Malatya'dan daha kötü olduğu, kimi yerlerde de buradan daha iyi olduğu kaydedilmiştir. Buna rağmen mahpusların yaşam standartlarının devlet sathında çok da farklı olmadığı Malatya ölçeğinde yapılan bu çalışma ile de teyit edilmiştir. Yaşanan olumsuzlukların genel itibarıyla maddi imkânsızlıkların neden olduğu sebeplerden kaynaklandığı, bunu da büyük oranda devletin içinden geçtiği ekonomik ve siyasi buhranın tetiklediği sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

A. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâbı Âli Evrak Odası (BEO). 165/12324; 168/12554; 572/42881; 610/45710; 698/52316; 721/54034; 1137/85267; 1308/98094; 1413/105929; 1537/115265; 1914/143515; 2157/161756; 2771/207816; 2737/205244; 2825/211836; 2870/215224.

Dâhiliye Nezâreti Emniyeti Umûmiye Müdüriyeti Kısım-i Adli Kalemi (DH.EUM.KDL). 18/5

Dâhiliye Nezâreti Mektûbî Kalemi (DH.MKT). 273/14; 1407/26; 1678/117; 1688/12; 1697/112; 1746/77; 1896/29; 1988/1.

Dâhiliye Nezâreti Mebânî-i Emîriye ve Hapishâneler Müdüriyeti (DH.MB.HPS). 3/2; 11/18; 12/4; 12/46; 12/79; 17/61; 18/53; 34/58; 35/15; 35/93; 42/44; 44/19; 47/53; 55/28; 56/31; 64/20; 64/47; 76/7; 88/33; 90/60; 90/62; 93/65; 98/31; 98/38; 108/31; 109/49; 124/5; 143/79; 144/107; 153/77; 160/86; 164/19.

Dâhiliye Nezâreti Mebânî-i Emîriye ve Hapishâneler Müdüriyeti Müteferrik (DH.MB.HPS.M). 3/34; 5/28; 9/18; 12/21; 31/65; 32/85; 33/27; 33/111; 40/35; 42/46; 55/8; 55/56.

Dâhiliye Nezâreti Tesri-i Muamelât ve Islâhat Komisyonu (DH.TMIK.S). 1/35; 16/66; 16/111; 20/67; 21/36; 22/62; 28/58; 38/59; 51/34; 52/26; 57/14; 61/67; 67/9.

Dâhiliye Nezâreti Tesri-i Muamelât ve Islâhat Komisyonu Muamelât (DH.TMIK.M). 257/42.

Dâhiliye Nezâreti Şifre Evrakı (DH.ŞFR). 103/199; 104/298; 360/10; 360/44; 653/50.

Dâhiliye Nezâreti Şûrâ-yı Devlet Evrakı (DH.ŞD). 271/40; 1460/7; 1485/13.

Haritalar (HRT. h). 1433.

İrade Adliye ve Mezahib Evrakı (İ.AZN). 30/2; 33/28; 35/44.

İrade Şûrâ-yı Devlet (İ.ŞD). 43/2268; 71/4202.

Maliye Nezâreti Emlak-ı Emiriye Müdüriyeti (ML.EEM). 1051/1.

Maliye Nezâreti Masraf Defterleri (ML.MSF.d.). 18473.

Meclis-i Vâlâ Evrakı (MVL). 368/40.

Plan-Projeler (PLK.p). 4050.

Sadaret Mühimme Kalemi Evrakı (A.MKT.MHM). 682/22; 683/34.

Şûrâ-yı Devlet (ŞD). 1454/3; 1463/16; 2523/1; 2547/36.

Yıldız Sadâret Hususi Marûzât (Y.A.HUS) 270/107.

B. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Fon Kodu: 30-10-0-0, Yer No: 81-533-7.

C. Salnameler

Salnâme-i Vilâyet-i Ma'mûretü'l-azîz (SVM), H.1304 (M.1886/1887), defa 4, Ma'mûretü'l-azîz Vilayet Matbaası.

Salnâme-i Vilâyet-i Ma'mûretü'l-azîz (SVM), H.1308 (M.1890/1891), defa 6, Ma'mûretü'l-azîz Vilayet Matbaası.

C. Araştırma ve Kaynak Eserler

Bardakoğlu, A.(1997). Hapis. *DİA*, C.16, İstanbul: 54-55.

Bozkaya, K.(2004). Osmanlı'nın mahpesten modern hapisanelere geçiş süreci. İstanbul.

Cin, H. & Akgündüz, A.(1995). *Türk hukuk tarihi*. C.I, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Demirbaş, T.(2005). Hürriyeti bağlayıcı cezaların ve cezaevlerinin evrimi. *Hapishane kitabı*. Ed. Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Demirel, F.(1986). Osmanlı adliye teşkilatında yaşanan sorunların hapisanelere yansımaları (1876-1909). *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza (18.-20.Yüzyıllar)*, (Der. Noemi Levy&Alexandre Toumarkine), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 190-199.

Demirel, F.(2005). Osmanlı Usul-ı Muhakemât-ı Cezaiye Kanunu'nda hapisaneler. *Hukuk ve Adalet, Eleştirel Hukuk Dergisi*, S.6-7, İstanbul: 68-69.

Demiryürek, H.(2019). *Osmanlı hapisaneleri 1913-1914*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılık.

Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara: Aydın Kitapevi.

Gönüllü, A. R.(2011). Osmanlı Devleti'nin son döneminde Isparta hapisanesi (1867-1920). *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 29, 349-392.

Işık, A. (1998). *Malatya (1830-1919)*, İstanbul: Kurtiş Matbaacılık.

İşirli, M. (2016). Kürek cezası. *TDV İslam Ansiklopedisi, Ek-2*, Ankara: 112-114.

İşbilir, Ö. (2016). Kalebend. *TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara: Ek-2*, 5-7.

Karadayı, İ.K. (1985). Cezaevleri. *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C. IV, İstanbul: İletişim Yayınları.

Köksal, O.(1996). *Tarihsel süreci içinde bir özel yargı organı olarak Divan-ı Harb-i Örfiler (1877- 1922)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kuru, A.Ç. (2004). *Sinop hapisanesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Öztürk, S.(2014). *XIX. Yüzyılda Osmanlı ceza sisteminde dönüşüm: Zindandan hapishaneye geçiş* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Parlakoğlu, G.(2018). *II. Abdülhamid dönemi hapisanelerin genel özellikleri ve uygulamaları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin.

Sezer, C. (2021). Birinci Dünya Savaşı yıllarında Bolu sancağında hapisaneler (1914-1918). *Tarih ve Günce Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 9 (2021 Yaz), 277-310. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarihvegunce/issue/64388/941765>.

Şen, H. (1986). Osmanlı'da Hapishane Mefhumu. *Osmanlı'da asayiş, suç ve ceza (18.-20.Yüzyıllar)*, (Ed. Noemi Levy&Alexandre Toumarkine), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 200-211.

Şen, Ö.(2007). *Osmanlı'da mahkûm olmak/Avrupalılaştırma sürecinde hapisaneler*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Tekdal, D. (2020). Osmanlı modernleşme döneminde bir taşra okulu: Malatya erkek rüşdiyesi (1870-1899). *e-Şarkiyat İlimi Araştırmalar Dergisi*, 12(3), 369-409. <https://doi.org/10.26791/sarkiat.747355>

Tiryaki, K. (2021). Son dönem Osmanlı hapisanelerinin sıhhi ıslahı: Salgınlar ve önleme çabaları, *Tarih ve Günce Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 8 (2021 Kış), 429-458. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarihvegunce/issue/60077/869799>.

(1991). *Türk Hukuk Lügatı*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Yıldız, G. (2012). *Mapusâne*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Yıldız, Ö. (2015). Osmanlı hapisaneleri üzerine bir değerlendirme: karesi hapisanesi örneği, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 9(17) (Kış 2015), 91-111, <http://www.gaziakademikbakis.com/makale/gab-T-2018-87>.

EXTENDED ABSTRACT

Malatya central prison operated in a structure allocated between 1850 and 1860. Officers such as the gendarmerie, guards, clerks and directors were appointed to work here in a short time, and the functionality of the prison was ensured. The appropriation problem was tried to be solved by allocating a share from the central budget for its expenses. Housing, food, clothing and health services of the prisoners here were also met from these funds. In the following time, a new prison was built. The newly built prison is a single-storey adobe building, close to the government office, consisting of four wards with rotten bottom floors, damp, airless and unlighted. Although it threatens human health to a great extent in its current state, a new building could not be constructed for various reasons. For this reason, it has been repaired with the allocation of appropriations. The supply and use of appropriations required a difficult process. On the other hand, until the Republic, exploration books and projects continued to be prepared for the construction of a new prison. However, due to economic reasons, these preparations were in vain. In addition to the structural problems of the prison, factors such as earthquake, disease and stampede aggravated the existing conditions. Although some prisoners were moved to the Silahtar Mustafa Pasha Inn and Stone Church as a starting point for the aforementioned conditions, no results could be obtained. Due to the current conditions of the prison, a security weakness has occurred. Under these conditions, the prisoners caused deadly incidents and escapes among themselves by inserting sharp and piercing tools. On the other hand, epidemics continued to take lives. So much so that surviving prison was reported as an extraordinary situation. The survivors were also noted to be in a useless condition.

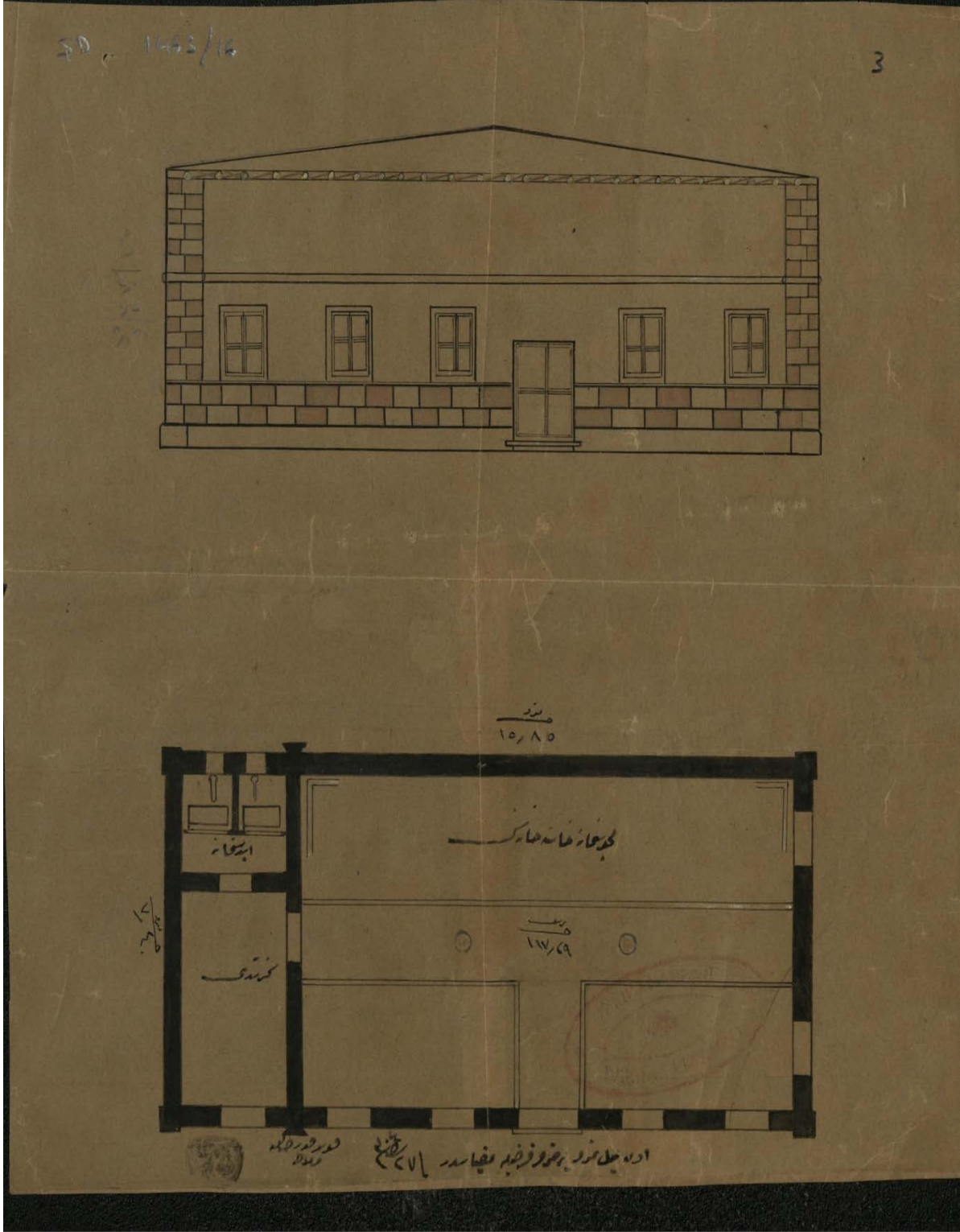
It was stated that the allowances allocated to the prison were depleted before the middle of the year, and therefore even the food needs of those who stayed inside could not be met after this time period. As a solution to this, some unsuccessful solutions such as not giving food to some prisoners and reducing the daily meals determined by the regulations were attempted. As reflected in the petitions of the prisoners, they were sentenced to a life on the border of starvation. Due to the lack of funds, only one-fifth of the drug costs of the prisoners could be met. More deadly risks for insiders than these were undoubtedly epidemics. In general, no other ward could be allocated for prisoners suffering from diseases such as cholera, dysentery, typhoid fever and fever. Attempts to build a new ward or prison for a solution were insufficient. That's why those who stayed here gradually suffered significant losses. The economic problems have reached such a level that since a malfunction in the water mains of the prison could not be repaired in time due to lack of funds, this need was met with transport water from a nearby inn.

Since the general conditions of the provincial prisons of the Ottoman Empire were not much different from the central prison of Malatya, it was often tried to prevent the stampede here with general and special amnesties. Certain conditions are sought as prerequisites for amnesty, such as part of the sentence being served, political offence, the occurrence of an incurable disease, and being under the age of 18. Anyone who meets these conditions can be forgiven. Despite the amnesties and prison reforms in Malatya central prison, no significant changes occurred in prison conditions and the number of prisoners. In other words, amnesty served as a dressing rather than a cure. Between 150 and 500 were imprisoned in the prison over a 50-year period. However, the capacity could not meet this rate. As a matter of fact, the most important factor feeding the problems in the prison is the accommodation of the overcapacity prisoner. After a period of more than half a century under the aforementioned conditions, the prison was transferred to the Republic as it is.

In this study, first of all, it has been understood that the domestic leg of the state's economic investments is not independent of the developments in the state's foreign policy. Although the financing of prisons from the central budget is a positive development, the inadequacy of the allocated appropriations prevented the achievement of the targeted standards in this regard. Despite this, it is seen that there is a search for solutions in order to overcome the existing problems on the Malatya plane. As a result of this, from the constabulary ward to the guard's ward; From the infirmary to the detention center and other places reserved for women, construction projects have been prepared for new buildings that have many outbuildings and can meet prison standards. From this point of view, it can be stated that an awareness of the prison administration as an institutional structure has been formed in the local and central administration. In addition, the increase in prison officers and the fact that they were managed by a director can be considered as a manifestation of institutionalization efforts. The situation of provincial prisons is important in terms of showing the internal reflection of the problems experienced in the central structure and foreign policy during the collapse of the Ottoman Empire. It can be stated that the results of this study, which is considered in the example of Malatya central prison, are similar to the results of studies on other prisons of the Ottoman Empire. In particular, it has been noted that the physical conditions are worse in some places than in Malatya, and in some places better than here. Despite this, it has been confirmed by this study that the living standards of the prisoners are not much different across the state. It has been concluded that the negativities experienced are generally caused by the reasons caused by financial impossibilities, and this is largely triggered by the economic and political depression that the state has passed through.

EKLER

Ek-1: Malatya merkez hapisanesindeki hasta mahkûmlar için yapılması düşünülen tek katlı hastane projesi. BOA. ŞD. 1463/16, 29 Z 1306 (26 Ağustos 1889).

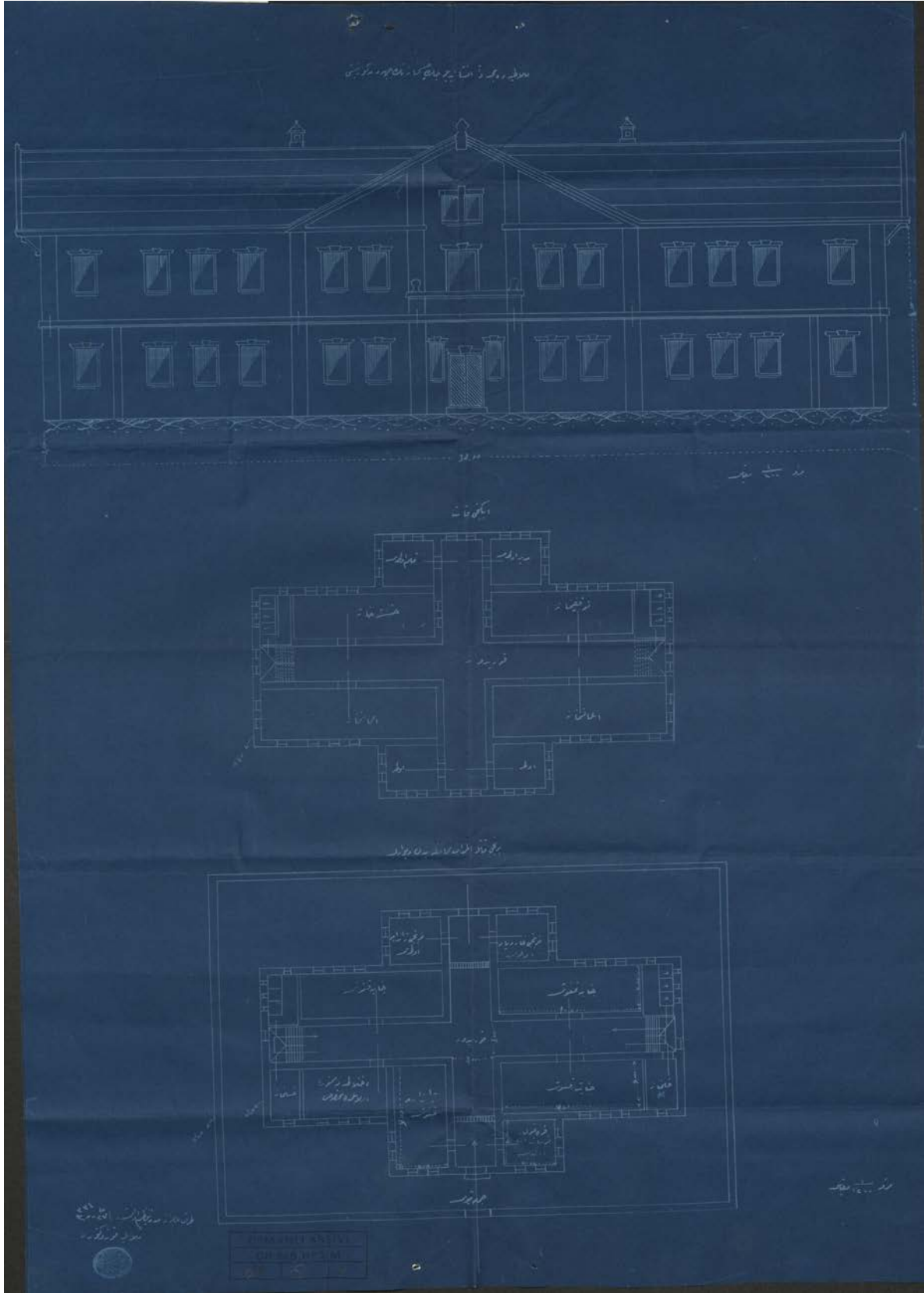

ŞD.01463.00016.003

Ek-2: Malatya merkezinde inşa edilmesi talep edilen hapisane planı. BOA. (EHT) PLK.p., 4050, 07 B1314 (12 Aralık 1896).

Ek-3: Eskisi yıkılmaya yüz tuttuğu için yenisinin yapılması gerektiği ifadesiyle çizilen yeni Malatya merkez hapishanesi projesi. BOA. DH. MB. HPS. M. 55/8, 25 L 1336 (3 Ağustos 1918).

Ek-4: Malatya merkez hapisanesi ve Adıyaman (Hısın-ı mansur) kazasının dört aylık yoklama cetvelleri. BOA. DH. MB. HPS. 153/77, 20 B 1333 (3 Haziran 1915).

ولایتی سعردہ قندریہ سنجاچی مدیہ سعردہ قضاوی حبس خانہ سنک دوت آلیق یوقلمہ جدولیدر

موقوفینک مفراری			ملاحظات	حکومینک مفراری			تاریخ
یکونه	اناک	ذکور		یکونه	اناک	ذکور	
۴۵	۴	۴۴					مہابت
							جہر
							قباحت
							یکونہ

اخطار : اشبو جدول سنک ہر دوت ماہی ختامندہ محتجہ املا ایڈیہ جک والک سریع واسطہ ایہ داخلہ نظارتہ ارسال اولتہ جقدر . یوقلمہ تاریخاری مارکک وتموزک وتشرن تانی آیدینک برنجی کونیدر . ذکر اولتان کونترده یوقلمہ بالا اجرا عینی کونک تاریخچی جدولہ وضع اولتہ جقدر .

۱۱ مئی ۱۹۱۵ء

سنجاچی قضاوی

سعردہ قندریہ

150

ولایتی سعردہ قندریہ سنجاچی قضاوی حبس خانہ سنک دوت آلیق یوقلمہ جدولیدر

موقوفینک مفراری			ملاحظات	حکومینک مفراری			تاریخ
یکونه	اناک	ذکور		یکونه	اناک	ذکور	
۲۰۴	۱۴	۱۹۰	۴۴ سنک تہرتہ بہ تانی آیدیا سندہ یوقلمہ اجرا اولتہ قدہ کونترده ۱۴۵ ذکور ۴ اناکہ دوتوفندہ ۱۹۰ ذکور ۱۴ اناکہ اولتہ یقینہ اکھلا تاملہ آیدو جدولہ تنظیم قندریہ	۱۴۹	۴	۱۴۶	مہابت
							جہر
							قباحت
							یکونہ

اخطار : اشبو جدول سنک ہر دوت ماہی ختامندہ محتجہ املا ایڈیہ جک والک سریع واسطہ ایہ داخلہ نظارتہ ارسال اولتہ جقدر . یوقلمہ تاریخاری مارکک وتموزک وتشرن تانی آیدینک برنجی کونیدر . ذکر اولتان کونترده یوقلمہ بالا اجرا عینی کونک تاریخچی جدولہ وضع اولتہ جقدر .

۱۱ مئی ۱۹۱۵ء

سنجاچی قضاوی

سعردہ قندریہ

Ek-5: Osmanlı Devleti'nde cinayet ve cünha suçundan mahkûm olanların binde olarak vilayet genel nüfusuna oranlarına dair harita. BOA., HRT. h., 1433, 18 L 1315 (12 Mart 1898).

